

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 8ης Φεβρουαρίου 2024¹

Υπόθεση C-633/22

**Real Madrid Club de Fútbol,
ΑΕ
κατά
ΕΕ,
Société Éditrice du Monde SA**

[αίτηση του Cour de cassation
(Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Γαλλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 – Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων – Λόγοι άρνησης – Προσβολή της δημόσιας τάξης του κράτους εκτέλεσης – Καταδίκη εφημερίδας και δημοσιογράφου λόγω προσβολής της φήμης αθλητικού συλλόγου»

I. Εισαγωγή

1. Ο κανονισμός (ΕΚ) 44/2001², γνωστός και ως κανονισμός Βρυξέλλες I, σύμφωνα με την παράδοση που θέσπισαν τα ίδια τα κράτη μέλη μετά τη Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις³, προέβλεπε ενιαίους κανόνες για την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις που εκδόθηκαν στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με τους κανόνες αυτούς, προκειμένου απόφαση εκδοθείσα σε κράτος μέλος (στο εξής: κράτος μέλος προέλευσης) να μπορεί να εκτελεστεί σε άλλο κράτος μέλος (στο εξής: κράτος μέλος εκτέλεσης), το κράτος μέλος εκτέλεσης πρέπει να την κηρύξει εκτελεστή.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Κανονισμός του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1).

³ Σύμβαση που υπογράφηκε στις Βρυξέλλες στις 27 Σεπτεμβρίου 1968 (ΕΕ 1998, C 27, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών).

2. Ο κανονισμός Βρυξέλλες I αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΕ) 1215/2012⁴ (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια), ο οποίος βαίνει πέραν του προϊσχύσαντος και καθιερώνει σύστημα αυτόματης εκτέλεσης («χωρίς να απαιτείται ειδική διαδικασία») των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις που εκδίδονται στα κράτη μέλη.

3. Εντούτοις, γεγονός παραμένει ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις των δύο αυτών κανονισμών, ανατρέχοντας στην παραδοσιακή λύση του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, το κράτος μέλος εκτέλεσης έχει το δικαίωμα να αρνηθεί την εκτέλεση απόφασης εάν θίγει τη δημόσια τάξη του.

4. Βεβαίως, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ύπαρξη εξαίρεσης για λόγους δημόσιας τάξης αποτελεί αναγκαία και αναπόφευκτη προϋπόθεση για την ελευθέρωση των προϋποθέσεων που τίθενται για την κήρυξη της εκτελεστότητας των αλλοδαπών αποφάσεων στο έδαφος του κράτους μέλους εκτέλεσης: το τελευταίο είναι λιγότερο διστακτικό να αποδεχθεί τις αλλοδαπές αποφάσεις όταν διαθέτει βαλβίδα ασφαλείας που του παρέχει τη δυνατότητα να έχει την τελευταία λέξη όσον αφορά τα αποτελέσματα που αυτές παράγουν στο έδαφός του.

5. Η ιδιαιτερότητα της υπό κρίση υπόθεσης έγκειται στο γεγονός ότι η κήρυξη της εκτελεστότητας των αποφάσεων που εκδόθηκαν στο κράτος μέλος προέλευσης απορρίφθηκε για τον λόγο ότι η εκτέλεσή τους προσέκρουε στην ελευθερία έκφρασης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Η υπόθεση αυτή παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία όχι μόνο να διευκρινίσει τις λεπτομέρειες εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης σε μια τέτοια περίπτωση, αλλά και να διευκρινίσει τα όρια της αρμοδιότητάς του κατά τη διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής απόφασης.

II. Το νομικό πλαίσιο

6. Το κεφάλαιο III του κανονισμού Βρυξέλλες I, με τίτλο «Αναγνώριση και εκτέλεση», περιλαμβάνει τρία τμήματα με τίτλο «Αναγνώριση» (άρθρα 33 έως 37), «Εκτέλεση» (άρθρα 38 έως 52) και «Κοινές διατάξεις» (άρθρα 53 έως 56), καθώς και τον ορισμό της έννοιας «απόφαση» (άρθρο 32).

7. Το άρθρο 33 του κανονισμού, με το οποίο αρχίζει το πρώτο τμήμα του κεφαλαίου III σχετικά με την αναγνώριση αποφάσεων που εκδίδονται σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο γίνεται επίκληση της αναγνώρισης, προβλέπει στην παράγραφο 1 ότι «[α]πόφαση που εκδίδεται σε κράτος μέλος αναγνωρίζεται στα λοιπά κράτη μέλη χωρίς ιδιαίτερη διαδικασία».

8. Το άρθρο 34, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού ορίζει ότι απόφαση δεν αναγνωρίζεται αν «η αναγνώριση αντίκειται προφανώς στη δημόσια τάξη του κράτους αναγνωρίσεως».

9. Το άρθρο 36 του ίδιου κανονισμού ορίζει ότι «[α]ποκλείεται η επί της ουσίας αναθεώρηση της αλλοδαπής απόφασης».

⁴ Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1), ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο 66, εφαρμόζεται στις αγωγές που ασκούνται μετά τη 10η Ιανουαρίου 2015.

10. Το άρθρο 38 του κανονισμού Βρυξέλλες I, με το οποίο αρχίζει το δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου III σχετικά με την εκτέλεση αποφάσεων που εκδίδονται σε άλλα κράτη μέλη, προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Αποφάσεις που εκδόθηκαν και είναι εκτελεστές σε κράτος μέλος εκτελούνται σε άλλο κράτος μέλος, αφού κηρυχθούν εκεί εκτελεστές, με αίτηση κάθε ενδιαφερομένου.»

11. Το άρθρο 41 του κανονισμού ορίζει ότι «[η] απόφαση κηρύσσεται εκτελεστή ευθύς ως ολοκληρωθούν οι διατυπώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 53 χωρίς έλεγχο των λόγων μη εκτέλεσης, που αναφέρονται στα άρθρα 34 και 35. Ο διάδικος κατά του οποίου ζητείται η εκτέλεση δε δύναται στο στάδιο αυτό της διαδικασίας, να καταθέσει προτάσεις».

12. Το άρθρο 43, παράγραφος 1, του κανονισμού ορίζει ότι «[κ]ατά της αποφάσεως που εκδίδεται επί της αιτήσεως για την κήρυξη της εκτελεστότητας μπορεί να ασκηθεί ένδικο μέσο και από τους δύο διαδίκους».

13. Κατά το άρθρο 45 του ίδιου κανονισμού:

«1. Το δικαστήριο ενώπιον του οποίου ασκήθηκε το ένδικο μέσο δυνάμει των άρθρων 43 ή 44 δύναται να απορρίψει ή να ανακαλέσει την κήρυξη της εκτελεστότητας μόνον εφόσον συντρέχει λόγος από τους οριζόμενους στα άρθρα 34 και 35. Αποφασίζει αμελλητί.

2. Αποκλείεται η επί της ουσίας αναθεώρηση της αλλοδαπής αποφάσεως.»

14. Το άρθρο 48 του κανονισμού Βρυξέλλες I προβλέπει τα εξής:

«1. Αν η αλλοδαπή απόφαση έκρινε επί πολλών αξιώσεων που έχουν σωρευθεί στην ίδια αγωγή και η εκτελεστότητα δεν μπορεί να κηρυχθεί για όλες, το δικαστήριο ή η αρμόδια αρχή κηρύσσει την εκτελεστότητα για μια ή περισσότερες από τις αξιώσεις.

2. Ο αιτών δύναται να ζητήσει κήρυξη εκτελεστότητας για ορισμένα μόνο μέρη μιας απόφασης.»

III. Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης

15. Η εφημερίδα *Le Monde* δημοσίευσε, στις 7 Δεκεμβρίου 2006, άρθρο στο οποίο ο συγγραφέας, ΕΕ, μισθωτός δημοσιογράφος της εν λόγω εφημερίδας, ισχυριζόταν ότι οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι Real Madrid και FC Barcelona χρησιμοποίησαν τις υπηρεσίες του ιατρού X. Fuentes, του ηθικού αυτουργού κυκλώματος φαρμακοδιέγερσης στο άθλημα της ποδηλασίας. Απόσπασμα του άρθρου δημοσιεύθηκε στην πρώτη σελίδα, συνοδευόμενο από σκίτσο με υπότιτλο «Doping: le football après le cyclisme» («Φαρμακοδιέγερση: μετά την ποδηλασία, σειρά έχει το ποδόσφαιρο»), το οποίο αναπαριστούσε ποδηλάτη ενδεδυμένο στα χρώματα της ισπανικής σημαίας και περιστοιχιζόμενο από μικρού μεγέθους ποδοσφαιριστές και σύριγγες. Πλείονα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μεταξύ άλλων ισπανικά, αναπαρήγαγαν την εν λόγω δημοσίευση.

16. Στις 23 Δεκεμβρίου 2006 η εφημερίδα *Le Monde* δημοσίευσε, χωρίς κανένα σχόλιο, την επιστολή διάψευσης που της είχε αποστείλει η Real Madrid.

17. Ο σύλλογος και ένα μέλος της ιατρικής του ομάδας, οι αναιρεσεύοντες της κύριας δίκης, άσκησαν ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia nº19 de Madrid (πρωτοδικείου αριθ. 19 της Μαδρίτης, Ισπανία) αγωγή αποζημίωσης λόγω προσβολής της τιμής τους κατά της εταιρίας έκδοσης της *Le Monde* και του δημοσιογράφου που συνέταξε το επίμαχο άρθρο, ήτοι των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης.

18. Με απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2009, το δικαστήριο αυτό καταδίκασε τους αναιρεσιβλήτους της κύριας δίκης να καταβάλουν το ποσό των 300 000 ευρώ στη Real Madrid και το ποσό των 30 000 ευρώ στο μέλος της ιατρικής της ομάδας, και διέταξε τη δημοσίευση της απόφασής του στην εφημερίδα *Le Monde*. Οι αναιρεσιβλήτοι της κύριας δίκης άσκησαν έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Audiencia Provincial de Madrid (περιφερειακού δικαστηρίου της Μαδρίτης, Ισπανία), το οποίο, κατ' ουσίαν, την επικύρωσε. Το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία) απέρριψε την αίτηση αναίρεσως που ασκήθηκε κατά της τελευταίας αυτής απόφασης, με απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2014.

19. Το Juzgado de Primera Instancia nº19 de Madrid (πρωτοδικείο αριθ. 19 της Μαδρίτης) διέταξε, με διάταξη της 11ης Ιουλίου 2014, την αλληλέγγυα⁵ εκτέλεση της απόφασης του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) και την καταβολή στη Real Madrid του ποσού των 390 000 ευρώ ως αποζημίωσης, τόκων και δαπανών, ακολούθως δε, με διάταξη της 9ης Οκτωβρίου 2014, την εκτέλεση της απόφασης και την καταβολή στο μέλος της ιατρικής ομάδας του συλλόγου του ποσού των 33 000 ευρώ ως αποζημίωσης, τόκων και δαπανών.

20. Στις 15 Φεβρουαρίου 2018 ο διευθυντής των υπηρεσιών δικαστικής γραμματείας του tribunal de grande instance de Paris (πολυμελούς πρωτοδικείου Παρισιού, Γαλλία) εξέδωσε δύο πράξεις με τις οποίες κήρυξε εκτελεστές τις εν λόγω διατάξεις.

21. Με αποφάσεις της 15ης Σεπτεμβρίου 2020, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιού, Γαλλία) ακύρωσε τις πράξεις αυτές. Κρίνοντας ότι οι διατάξεις της 11ης Ιουλίου και της 9ης Οκτωβρίου 2014 αντέκειντο προδήλως στη γαλλική διεθνή δημόσια τάξη, έκρινε ότι οι διατάξεις αυτές δεν μπορούσαν να εκτελεστούν στη Γαλλία.

22. Συναφώς, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιού) επισήμανε, κατά πρώτον, ότι τα ισπανικά δικαστήρια εξέδωσαν τις επίμαχες καταδικαστικές αποφάσεις δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3, του Ley Orgánica 1/1982 de protección civil del derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen (οργανικού νόμου 1/1982 σχετικά με την αστική προστασία του δικαιώματος στην τιμή), της 5ης Μαΐου 1982 (BOE της 14ης Μαΐου 1982, σ. 11196), ενώ η Real Madrid δεν είχε επικαλεστεί περιουσιακή ζημία. Επιπλέον, το Audiencia Provincial de Madrid (περιφερειακό δικαστήριο της Μαδρίτης) είχε κρίνει, με την απόφασή του, η οποία επικυρώθηκε από το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο), ότι, δεδομένου ότι η ζημία συνδέεται γενικώς με την ηθική βλάβη, είναι δυσχερές να προσδιορισθεί ποσοτικώς με οικονομικούς όρους.

⁵ Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ότι, με διάταξη της 11ης Ιουλίου 2014, το πρωτοδικείο της Μαδρίτης διέταξε την καταβολή στη Real Madrid, από την εκδότρια εταιρία, του ποσού των 390 000 ευρώ ως αποζημίωσης, τόκων και δαπανών. Αντιθέτως, δεν διευκρινίζει ότι η διάταξη αυτή αφορούσε την εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης και όσον αφορά τον δημοσιογράφο. Ωστόσο, φαίνεται ότι προκύπτει από την αίτηση αυτή και από τις παρατηρήσεις των μετεχόντων στη διαδικασία ότι η επίμαχη διάταξη αφορούσε την εκτέλεση όσον αφορά τους αναιρεσιβλήτους της κύριας δίκης.

23. Κατά δεύτερον, το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού) παρατήρησε ότι, ενώπιον του Ισπανού δικαστή, συζητήθηκε η επικοινωνιακή προβολή μόνον του επίμαχου άρθρου, το οποίο διαψεύσθηκε από τα ισπανικά μέσα ενημέρωσης, οπότε η προβαλλόμενη ηθική βλάβη λόγω της επικοινωνιακής προβολής περιορίστηκε από τη διάψευση των τοπικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, των οποίων το αναγκαστικό κοινό είναι κατά πλειονότητα ισπανικό.

24. Κατά τρίτον, το δικαστήριο αυτό έκανε δεκτό, πρώτον, ότι οι καταδικαστικές αποφάσεις περί καταβολής 300 000 ευρώ ως αποζημίωσης και 90 000 ευρώ ως τόκων αφορούν ένα φυσικό πρόσωπο και την εταιρία που εκδίδει εφημερίδα και ότι από τους λογαριασμούς της εταιρίας αυτής προκύπτει ότι ένα τέτοιο ποσό αντιστοιχεί στο 50 % της καθαρής ζημίας της και στο 6 % των ταμειακών διαθεσίμων της την 31η Δεκεμβρίου 2017· δεύτερον, ότι οι καταδικαστικές αποφάσεις εις βάρος του δημοσιογράφου περί καταβολής 30 000 ευρώ ως αποζημίωσης και 3 000 ευρώ ως τόκων προστίθενται στις προηγούμενες· τρίτον, ότι είναι εξαιρετικά σπάνιο το ποσό της αποζημίωσης που επιδικάζεται για προσβολές της τιμής και της υπόληψης να υπερβαίνει τα 30 000 ευρώ, δεδομένου ότι ο γαλλικός νόμος τιμωρεί τη συκοφαντική δυσφήμιση έναντι ιδιωτών με πρόστιμο ανώτατου ύψους 12 000 ευρώ.

25. Το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού) συνήγαγε ότι οι επίμαχες καταδικαστικές αποφάσεις έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα για τη συμμετοχή των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης στη δημόσια συζήτηση ζητημάτων που ενδιαφέρουν την κοινότητα, ούτως ώστε να παρεμποδίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην άσκηση του καθήκοντός τους πληροφόρησης και ελέγχου, με αποτέλεσμα η αναγνώριση ή η εκτέλεση καταδικαστικών αποφάσεων να προσκρούει κατά τρόπο ανεπίτρεπτο στη γαλλική διεθνή δημόσια τάξη, καθόσον θίγει την ελευθερία έκφρασης.

26. Οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης άσκησαν αναίρεση κατά των αποφάσεων του *cour d'appel de Paris* (εφετείου Παρισιού) ενώπιον του *Cour de cassation* (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Γαλλία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση. Υποστήριξαν, πρώτον, ότι μπορεί να λάβει χώρα έλεγχος της αναλογικότητας της αποζημίωσης μόνον εφόσον αυτή έχει τιμωρητικό και όχι αντισταθμιστικό χαρακτήρα· δεύτερον, ότι είχαν υποστηρίξει ότι το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού), υποκαθιστώντας με τη δική του εκτίμηση περί ζημίας την εκτίμηση του δικαστηρίου του κράτους προέλευσης, αναθεώρησε τις ισπανικές αποφάσεις, κατά παράβαση του άρθρου 34, σημείο 1, και του άρθρου 36 του κανονισμού Βρυξέλλες I· τρίτον, ότι το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού) δεν έλαβε υπόψη τη σοβαρότητα των αδικημάτων που έκανε δεκτά ο Ισπανός δικαστής και ότι η οικονομική κατάσταση των καταδικασθέντων προσώπων δεν είναι κρίσιμη για την εκτίμηση του κατά πόσον η καταδικαστική απόφαση είναι αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας, εκτίμηση η οποία, εν πάση περιπτώσει, δεν πρέπει να διενεργηθεί υπό το πρίσμα των εθνικών κανόνων.

27. Οι αναιρεσιβλήτοι της κύριας δίκης αντέταξαν, κατ' ουσίαν, ότι το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού) ορθώς αρνήθηκε, χωρίς να αναθεωρήσει επί της ουσίας τις ισπανικές αποφάσεις, να αναγνωρίσει την εκτελεστότητά τους, λόγω του δυσανάλογου χαρακτήρα των καταδικαστικών αποφάσεων, που συνεπώς παραβίαζε κατάφωρα την ελευθερία έκφρασης και, ως εκ τούτου, τη διεθνή δημόσια τάξη.

28. Στο σκεπτικό βάσει του οποίου διατύπωσε τα προδικαστικά ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει, αφενός, στη νομολογία του Δικαστηρίου που απορρέει από την απόφαση Krombach⁶. Εφιστά την προσοχή στο απόσπασμα της εν λόγω απόφασης το οποίο, παραπέμποντας στην απόφαση Johnston⁷, δημιουργεί, σύμφωνα με αυτό, σύνδεσμο μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο, και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ)⁸.

29. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ), όσον αφορά το επίπεδο προστασίας, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ ουδόλως επιτρέπει περιορισμούς της ελευθερίας έκφρασης στον τομέα του πολιτικού διαλόγου ή των ζητημάτων γενικού συμφέροντος. Στον δεύτερο αυτόν τομέα εμπίπτει δημοσίευση που αφορά ζητήματα σχετικά με τον αθλητισμό⁹. Επιπλέον, σύμφωνα με αυτό, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα καταδίκης σε καταβολή αποζημίωσης συνιστά παράμετρο εκτίμησης της αναλογικότητας μέτρου επανόρθωσης συκοφαντικών αιτιάσεων. Εξάλλου, υποστηρίζει, όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων, ότι μεριμνά ώστε το ποσό της αποζημίωσης που επιδικάζεται σε εταιρίες Τύπου να μην είναι ικανό να πλήξει την οικονομική τους βάση¹⁰.

IV. Τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

30. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), με απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 11 Οκτωβρίου 2022, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχουν τα άρθρα 34 και 36 του κανονισμού [Βρυξέλλες Ι] και το άρθρο 11 του [Χάρτη] την έννοια ότι καταδικαστική απόφαση για προσβολή της φήμης αθλητικού συλλόγου από πληροφωρία την οποία δημοσίευσε μια εφημερίδα δύναται να προσβάλει κατάφωρα την ελευθερία έκφρασης και να αποτελέσει συνεπώς λόγο για την άρνηση της αναγνώρισης και της εκτέλεσής της;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχουν οι εν λόγω διατάξεις την έννοια ότι ο δικάζων δικαστής [του κράτους μέλους εκτέλεσης] δύναται να θεωρήσει ότι η καταδικαστική απόφαση δεν συνάδει προς την αρχή τη[ς] αναλογικότητας μόνον αν η αποζημίωση χαρακτηρίζεται, είτε από το δικαστήριο [του κράτους μέλους] που εξέδωσε την αρχική απόφαση είτε από τον δικάζοντα δικαστή [του κράτους μέλους εκτέλεσης], ως τιμωρητική και όχι αν επιδικάζεται για τη χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης;
- 3) Έχουν οι ανωτέρω διατάξεις την έννοια ότι ο δικάζων δικαστής [του κράτους μέλους εκτέλεσης] δύναται να στηριχθεί μόνον στο αποτρεπτικό αποτέλεσμα, υπό το πρίσμα των πόρων του καταδικασθέντος προσώπου, ή μήπως μπορεί να κάνει δεκτά και άλλα στοιχεία, όπως τη σοβαρότητα του αδικήματος ή την έκταση της ζημίας;

⁶ Απόφαση της 28ης Μαρτίου 2000 (C-7/98, EU:C:2000:164, στο εξής: απόφαση Krombach, σκέψεις 36 και 37).

⁷ Απόφαση της 15ης Μαΐου 1986 (222/84, EU:C:1986:206, σκέψη 18).

⁸ Σύμβαση που υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

⁹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Απριλίου 2007, Colaco Mestre και SIC. Sociedade Independente de Comunicacao, S.A. κατά Πορτογαλίας (CE:ECHR:2007:0426JUD001118203, § 28).

¹⁰ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Νοεμβρίου 2013, Blaja News Sp. z o.o. κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2013:1126JUD005954510, § 71).

- 4) Μπορεί το αποτρεπτικό αποτέλεσμα, υπό το πρίσμα των πόρων της εφημερίδας, να αποτελέσει, αφ' εαυτού, λόγο για την άρνηση της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης λόγω κατάφωρης παραβίασης της θεμελιώδους αρχής της ελευθερίας του Τύπου;
- 5) Πρέπει το αποτρεπτικό αποτέλεσμα να νοείται ως διακινδύνευση της οικονομικής ισορροπίας της εφημερίδας ή μπορεί να συνίσταται μόνον σε πρόκληση εκφοβισμού;
- 6) Πρέπει το αποτρεπτικό αποτέλεσμα να εκτιμηθεί με τον ίδιο τρόπο στην περίπτωση της εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα και στην περίπτωση δημοσιογράφου, ο οποίος είναι φυσικό πρόσωπο;
- 7) Αποτελεί η γενική οικονομική κατάσταση του έντυπου Τύπου περίσταση κρίσιμη για να εκτιμηθεί το κατά πόσον η καταδικαστική απόφαση είναι ικανή να προκαλέσει τον εκφοβισμό, πέραν της επίμαχης εφημερίδας, και του συνόλου των μέσων ενημέρωσης;»

31. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γαλλική, η Ισπανική και η Γερμανική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γαλλική, η Ισπανική και η Μαλτέζικη Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 17ης Οκτωβρίου 2023.

V. Ανάλυση

A. Αναδιατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων

32. Πριν προχωρήσω στην ανάλυσή τους, εκτιμώ ότι είναι χρήσιμο να προβώ σε ορισμένες προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί των υπό κρίση ερωτημάτων, καθόσον αφορούν τα άρθρα 34 και 36 του κανονισμού Βρυξέλλες I, τα οποία περιλαμβάνονται στο πρώτο τμήμα του κεφαλαίου III του κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αναγνώριση».

33. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο αποφαινεται επί αιτήσεως αναιρέσεως κατά των αποφάσεων με τις οποίες τα γαλλικά δικαστήρια ανακάλεσαν τις πράξεις με τις οποίες κηρύχθηκε η εκτελεστότητα των ισπανικών αποφάσεων στη Γαλλία. Επομένως, οι κρίσιμες διατάξεις του κανονισμού Βρυξέλλες I είναι μάλλον εκείνες που αφορούν την εκτέλεση αποφάσεων που εκδόθηκαν σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο εντός του οποίου ζητείται η εκτέλεση, οι οποίες περιλαμβάνονται στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου αυτού, με τίτλο «Εκτέλεση», και, ιδίως, στο άρθρο 45 του κανονισμού.

34. Τούτου δοθέντος, κατ' αρχάς, αφενός, όσον αφορά το άρθρο 34 του κανονισμού Βρυξέλλες I, το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού προβλέπει ότι οι λόγοι άρνησης αναγνώρισης, συμπεριλαμβανομένου του λόγου που αφορά τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους αναγνώρισης (άρθρο 34, σημείο 1), συνιστούν επίσης λόγους άρνησης εκτέλεσης. Αφετέρου, όσον αφορά το άρθρο 45, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I, το περιεχόμενό του είναι σχεδόν πανομοιότυπο με εκείνο του άρθρου 36 του κανονισμού και επιβεβαιώνει ότι η απαγόρευση επί της ουσίας αναθεώρησης ισχύει και στο πλαίσιο αμφισβήτησης της κήρυξης εκτελεστότητας απόφασης εκδοθείσας σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο ζητείται η εκτέλεση.

35. Επομένως, η παραπομπή στα άρθρα 34 και 36 του κανονισμού Βρυξέλλες I έχει την έννοια ότι αφορά το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού, σε συνδυασμό με το άρθρο 34, σημείο 1, και το άρθρο 45, παράγραφος 2, του κανονισμού. Επισημαίνω ότι το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να

έχει επίγνωση του ότι οι διατάξεις για την εκτέλεση των αποφάσεων είναι επίσης κρίσιμες για την κύρια δίκη. Πράγματι, μολονότι τα προδικαστικά ερωτήματα μνημονεύουν μόνον τα άρθρα 34 και 36 του εν λόγω κανονισμού, από αυτά προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, εν προκειμένω, συντρέχει λόγος άρνησης αναγνώρισης και εκτέλεσης.

36. Εν συνεχεία, από τη διατύπωση του πρώτου ερωτήματος συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται μόνο στη δικονομική διάσταση κατά την οποία «εφημερίδα» καταδικάστηκε για προσβολή της φήμης αθλητικού συλλόγου. Εντούτοις, το δικαστήριο επιλήφθηκε αιτήσεων αναιρέσεως κατά των αποφάσεων που εκδόθηκαν στο πλαίσιο δύο χωριστών δικών που κινήθηκαν από τον αθλητικό σύλλογο και το μέλος της ιατρικής του ομάδας, αφενός, κατά της εταιρίας που εκδίδει την εφημερίδα στην οποία δημοσιεύθηκε το επίμαχο άρθρο και, αφετέρου, κατά του δημοσιογράφου της, συντάκτη του άρθρου. Εξάλλου, με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, ανάλογα με τα ατομικά χαρακτηριστικά ενός εναγομένου, πρέπει να προβεί σε διαφορετική εκτίμηση των προϋποθέσεων εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης.

37. Τέλος, προτείνω να εξεταστούν από κοινού όλα τα προδικαστικά ερωτήματα. Πράγματι, ενώ το πρώτο ερώτημα είναι αρκετά γενικό, άλλα ερωτήματα αφορούν τις λεπτομερείς πτυχές του ελέγχου που πρέπει να διενεργήσει το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης, ενώπιον του οποίου έχει ασκηθεί ένδικο μέσο κατά της απόφασης περί εκτελεστότητας απόφασης που εκδόθηκε στο κράτος μέλος προέλευσης. Εντούτοις, τα ερωτήματα στρέφονται γύρω από το ίδιο νομικό ζήτημα και αφορούν τις διάφορες πτυχές που πρέπει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο που επιλήφθηκε των αιτήσεων αναιρέσεως. Επιπλέον, η απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, χωρίς να συνοδεύεται από εκτιμήσεις σχετικές με αυτές τις λεπτομερείς πτυχές, θα ενείχε τον κίνδυνο παραπλάνησης ως προς τον τρόπο εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης.

38. Υπό τις συνθήκες αυτές, τα προδικαστικά ερωτήματα έχουν την έννοια ότι, με αυτά, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, σε συνδυασμό με το άρθρο 34, σημείο 1, και το άρθρο 45, παράγραφος 2, του κανονισμού, καθώς και με το άρθρο 11 του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι κράτος μέλος, στο οποίο ζητείται η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος, σχετικά με την καταδίκη εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα και δημοσιογράφου λόγω προσβολής της φήμης αθλητικού συλλόγου και μέλους της ιατρικής του ομάδας μέσω πληροφορίας την οποία δημοσίευσε η εφημερίδα, μπορεί να αρνηθεί ή να ανακαλέσει την κήρυξη της εκτελεστότητας της απόφασης για τον λόγο ότι η απόφαση θα συνεπαγόταν πρόδηλη προσβολή της ελευθερίας έκφρασης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη.

39. Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα αυτό, θα εκθέσω κατ' αρχάς ορισμένες γενικές παρατηρήσεις σχετικά με τη ρήτρα της δημόσιας τάξης (τίτλος Β), στη συνέχεια θα αναλύσω το άρθρο 11 του Χάρτη υπό το πρίσμα των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου (τίτλος Γ) καθώς και τα κριτήρια εκτίμησης της πρόδηλης προσβολής της ελευθερίας που κατοχυρώνεται στη διάταξη αυτή (τίτλος Δ). Τέλος, θα εξετάσω το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας που απορρέει από τη νομολογία του ΕΔΔΑ (τίτλος Ε).

Β. Γενικές παρατηρήσεις επί της ρήτρας της δημόσιας τάξης

40. Στο μέτρο που, όπως προανέφερα, η Σύμβαση των Βρυξελλών αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό Βρυξέλλες I, η ερμηνεία της Σύμβασης από το Δικαστήριο εξακολουθεί να ισχύει για τις αντίστοιχες διατάξεις του κανονισμού. Τούτο ισχύει για το άρθρο 34, σημείο 1, του κανονισμού, το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 27, παράγραφος 1, της Σύμβασης. Μολονότι, σε

αντίθεση προς τον κανονισμό, η Σύμβαση δεν προέβλεπε ρητώς ότι η αναγνώριση ή η εκτέλεση απόφασης πρέπει να είναι «προδήλως» αντίθετες προς τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης προκειμένου να μην αναγνωριστεί η απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έχει πάντοτε ερμηνεύσει τη Σύμβαση των Βρυξελλών υπό την έννοια αυτή.

1. Η έννοια της «δημόσιας τάξης»

α) Η κλασική διατύπωση της ρήτηρας της δημόσιας τάξης

41. Η έννοια της «δημόσιας τάξης» αποτελεί αντικείμενο πλούσιας νομολογίας του Δικαστηρίου. Με τη νομολογία αυτήν, το Δικαστήριο έχει επίσης μεριμνήσει να οριοθετήσει τη δική του αρμοδιότητα σε προδικαστικές υποθέσεις καθώς και την αρμοδιότητα του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης.

42. Από τη νομολογία που απορρέει από την απόφαση Krombach¹¹ προκύπτει ότι, καίτοι τα κράτη μέλη παραμένουν, κατ' αρχήν, ελεύθερα να καθορίσουν, δυνάμει της επιφύλαξης του άρθρου 34, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, σύμφωνα με τις εθνικές τους αντιλήψεις, τις απαιτήσεις της δημόσιας τάξης τους, τα όρια της έννοιας της «δημόσιας τάξης» εμπίπτουν στην ερμηνεία του κανονισμού.

43. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το κλασικό κριτήριο της νομολογίας, καίτοι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να ορίσει το περιεχόμενο της δημόσιας τάξης κράτους μέλους, οφείλει πάντως να ελέγξει τα όρια εντός των οποίων το δικαστήριο κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να εφαρμόσει την έννοια της «δημόσιας τάξης»¹².

44. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει, όσον αφορά την έννοια της «δημόσιας τάξης» κατά το άρθρο 34 του κανονισμού Βρυξέλλες I, ότι η διάταξη αυτή πρέπει να *ερμηνεύεται στενά*, δεδομένου ότι αποτελεί εμπόδιο στην επίτευξη ενός από τους θεμελιώδεις σκοπούς του κανονισμού, ήτοι της ελεύθερης κυκλοφορίας των δικαστικών αποφάσεων¹³. Διευκρίνισε ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης πρέπει να εφαρμόζεται μόνο σε *εξαιρετικές περιπτώσεις*¹⁴.

45. Εξάλλου, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, με τον αποκλεισμό της επί της ουσίας αναθεώρησης, ο κανονισμός απαγορεύει στο δικαστήριο του κράτους μέλους αναγνώρισης να εφαρμόσει τη ρήτρα της δημόσιας τάξης για τον λόγο και μόνον ότι υφίσταται διαφορά μεταξύ των εφαρμοστέων δικαίων και να ελέγξει την ακρίβεια των νομικών ή πραγματικών εκτιμήσεων του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης¹⁵.

46. Κατά συνέπεια, η ρήτρα της δημόσιας τάξης δεν θα ετύγχανε εφαρμογής παρά μόνο στο μέτρο που η εκτέλεση της επίμαχης απόφασης στο κράτος εκτέλεσης θα συνεπαγόταν *κατάφωρη παραβίαση* κανόνα δικαίου θεωρουμένου ως ουσιώδους στην έννομη τάξη του κράτους αναγνώρισης ή δικαιώματος αναγνωριζομένου ως θεμελιώδους στην εν λόγω έννομη τάξη¹⁶.

¹¹ Σκέψη 22 της απόφασης αυτής.

¹² Απόφαση Krombach (σκέψη 23).

¹³ Πρβλ. απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2023, Charles Taylor Adjusting (C-590/21, στο εξής: απόφαση Charles Taylor Adjusting, EU:C:2023:633, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁴ Βλ. αποφάσεις Krombach (σκέψη 21) και Charles Taylor Adjusting (σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁵ Βλ. απόφαση Krombach (σκέψη 36).

¹⁶ Βλ. απόφαση Krombach (σκέψη 37).

47. Το κλασικό αυτό κριτήριο συμπληρώνεται με δύο στοιχεία που περιορίζουν περαιτέρω την ερμηνεία της έννοιας της «δημόσιας τάξης».

β) Θεμελιώδη δικαιώματα

48. Το πρώτο στοιχείο αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα.

49. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης που εφαρμόζει τον κανονισμό Βρυξέλλες I και, κατ' επέκταση, το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 47 του Χάρτη¹⁷. Επιπλέον, οι διατάξεις του κανονισμού πρέπει να ερμηνεύονται με γνώμονα τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών και έχουν πλέον κατοχυρωθεί με τον Χάρτη¹⁸.

50. Μέχρι σήμερα, η νομολογία του Δικαστηρίου στον τομέα αυτόν επικεντρωνόταν στα δικαιώματα άμυνας και στις δικονομικές εγγυήσεις¹⁹. Εντούτοις, το άρθρο 47 του Χάρτη ουδόλως εξαντλείται στην προστασία των δικαιωμάτων αυτών.

51. Πράγματι, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, στο οποίο αντιστοιχεί το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, έχει εφαρμογή στην εκτέλεση αλλοδαπών τελεσίδικων αποφάσεων²⁰ και η άρνηση κήρυξης της εκτελεστότητας μιας τέτοιας απόφασης μπορεί να συνιστά επέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος σε δίκαιη δίκη²¹.

52. Όπως παρατήρησε ένας συγγραφέας²², οι αποφάσεις, είτε αναγνωριστικές είτε διαπλαστικές, συνιστούν οχήματα για τα ουσιαστικά δικαιώματα. Επιτελούν τον ίδιο ρόλο σε διασυνοριακό πλαίσιο, οσάκις στο κράτος μέλος εκτέλεσης ζητείται η αναγνώριση ή η εκτέλεση δικαστικής απόφασης προερχόμενης από άλλο κράτος μέλος. Απηχώντας την εκτίμηση αυτή, το ΕΔΔΑ μερίμνησε, στη νομολογία του, να προστατεύσει τα εν λόγω ουσιαστικά δικαιώματα που αντλούνται από τις διατάξεις της ΕΣΔΑ και όταν επρόκειτο για καταστάσεις που δεν περιορίζονταν στο έδαφος ενός μόνον κράτους²³.

53. Όπως υποστηρίζουν ορισμένοι συγγραφείς²⁴, μέσω της νομολογίας του, το ΕΔΔΑ συνήγαγε επίσης από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ την ύπαρξη δικονομικού δικαιώματος για την αναγνώριση και την εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας στην αλλοδαπή, δεδομένου ότι το δικαίωμα αυτό στηρίζεται στην έννοια της «δίκαιης δίκης», κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

¹⁷ Βλ. απόφαση της 25ης Μαΐου 2016, Meroni (C-559/14, στο εξής: απόφαση Meroni, EU:C:2016:349, σκέψη 44).

¹⁸ Βλ. απόφαση Meroni (σκέψη 45).

¹⁹ Βλ. απόφαση Meroni (σκέψη 45).

²⁰ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 23ης Μαΐου 2016, Ανοτινς κατά Λεττονίας (CE:ECHR:2016:0523JUD001750207, στο εξής: απόφαση Ανοτινς κατά Λεττονίας, § 96 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²¹ Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε, με την απόφασή του της 29ης Απριλίου 2008, McDonald κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2008:0429DEC001864804), ότι η άρνηση κήρυξης της εκτελεστότητας των επίμαχων δικαστικών αποφάσεων συνιστούσε επέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος σε δίκαιη δίκη, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Έκρινε επίσης, με την απόφασή του της 3ης Μαΐου 2011, Νεγρεπόντης-Γιαννίσης κατά Ελλάδας (CE:ECHR:2011:0503JUD005675908, § 89 έως 92), ότι η άρνηση αναγνώρισης της υιοθεσίας τέκνου, η οποία απαγγέλθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες, με την αιτιολογία ότι αυτή προσέβαλλε τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους αναγνώρισης, είχε ως συνέπεια παράβαση των άρθρων 8 και 14 καθώς και του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ, αφού διαπίστωσε παράβαση των δύο πρώτων διατάξεων, αρκέστηκε να παρατηρήσει ότι η ερμηνεία από το δικαστήριο του κράτους μέλους αναγνώρισης της έννοιας της «δημόσιας τάξης» δεν πρέπει να γίνεται κατά τρόπο αυθαίρετο και δυσανάλογο.

²² Βλ. Kinsch, P., «Enforcement as a Funsteuerl Right», *Nederlands Internationaal Privaatrecht*, αριθ. 4, 2014, σ. 543.

²³ Βλ. μεταξύ άλλων, όσον αφορά την παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, απόφαση του ΕΔΔΑ της 3ης Μαΐου 2011, Νεγρεπόντης-Γιαννίσης κατά Ελλάδας (CE:ECHR:2011:0503JUD005675908).

²⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, Kinsch, P., όπ.π. (σ. 543), και Hazelhorst, M., *Free movement of civil judgments in the European Union and the right to a fair trial*, Springer, Χάγη, 2017, σ. 160.

54. Συναφώς, επισημαίνεται ότι η θεωρία δεν τάχθηκε ομόφωνα υπέρ μιας τέτοιας ειδικής ερμηνείας της νομολογίας του ΕΔΔΑ.

55. Πράγματι, υπάρχει διχογνωμία ιδίως όσον αφορά, αφενός, το περίγραμμα τέτοιου «δικαιώματος» και τη θέση του στο σύστημα της Σύμβασης²⁵ και, αφετέρου, την ανάγκη στάθμισης του «δικαιώματος» αυτού με τα θεμελιώδη δικαιώματα του εναγομένου²⁶. Άλλη επίκριση φαίνεται να αφορά την αδυναμία να συναχθεί η ύπαρξη «δικαιώματος» κατά την αναγνώριση και την εκτέλεση διαπίστωσης παράβασης του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ από το ΕΔΔΑ²⁷. Εντούτοις, δεν με πείθει η τελευταία αυτή επίκριση. Επισημαίνεται ότι ο κανονισμός Βρυξέλλες I, καθόσον θέτει την αρχή ότι η απόφαση εκδοθείσα σε άλλο κράτος μέλος εκτελείται αφού κηρυχθεί εκτελεστή και αναφέρει εξαντλητικά τους λόγους άρνησης της εκτέλεσης, αναγνωρίζει την ύπαρξη τέτοιου δικαιώματος²⁸.

56. Στο πλαίσιο της ερμηνείας των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα αντίστοιχα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, όπως έχει ερμηνευθεί από το ΕΔΔΑ, ως όριο ελάχιστης προστασίας²⁹. Κατά τη γνώμη μου, το Δικαστήριο θα πρέπει επομένως να αναγνωρίσει στον αιτούντα προστασία ισοδύναμη με εκείνη που απορρέει από τη νομολογία του ΕΔΔΑ όταν αυτός ζητεί, σύμφωνα με τον κανονισμό Βρυξέλλες I, την αναγνώριση ή την εκτέλεση δικαστικής απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος.

57. Το ίδιο πρέπει να ισχύει όταν η αξίωση που προέβαλε ο αιτών ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης δεν είχε την ουσιαστική της βάση στο δίκαιο της Ένωσης. Βεβαίως, μολονότι το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης θεμελιώνει τη διεθνή δικαιοδοσία του στον κανονισμό Βρυξέλλες I, ο Χάρτης δεν έχει εφαρμογή ενώπιον αυτού και ως προς την ουσία της υπόθεσης³⁰. Αντιθέτως, ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης εφαρμόζεται³¹ ο ίδιος ο κανονισμός, καθόσον θέτει την αρχή που μνημονεύθηκε στο σημείο 55

²⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, Spielmann, D., «La reconnaissance et l'exécution des décisions judiciaires étrangères et les exigences de la Convention européenne des droits de l'homme. Un essai de synthèse», *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, τόμος 88, 2011, σ. 774 έως 779 και 786, και Kiestra, L. R., *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, 2014, Χάγη, Springer, σ. 262 έως 274, που εφιστούν την προσοχή ειδικότερα στο γεγονός ότι, στη νομολογία του στον τομέα αυτό, το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει ενίοτε την παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ καθόσον διασφαλίζει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Εντούτοις, η νομολογιακή αυτή τάση φαίνεται να εντάσσεται στο πλαίσιο υποθέσεων στις οποίες η αναγνώριση ή η εκτέλεση δικαστικής απόφασης είχε, κατά τους προσφεύγοντες, σημαντικά καθυστερήσει.

²⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, Cuniberti, G., Rueda, I., «Abolition of Exequatur. Addressing the Commission's Concerns», *Rechtszeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2011, τόμος 2 (75), σ. 294, οι οποίοι, χωρίς να αποφαίνονται κατηγορηματικώς επί της ύπαρξης «δικαιώματος» του προσφεύγοντος, επικεντρώνονται κυρίως στην ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας μεταξύ ενός τέτοιου δικαιώματος και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εναγομένου.

²⁷ Βλ. Barba, M., «L'exequatur sous le regard de la Cour européenne des droits de l'homme», *Les Mémoires de l'Équipe de Droit International, Européen et Comparé*, Λυών, 2012, αριθ. 2, <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-04035845>, σ. 35 και 36. Βλ., σχετικά με την κριτική αυτή, Paillet, L., *Le respect de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne dans l'espace judiciaire européen en matière civil et commercial*, Éditions A. Pedone, Παρίσι, 2017, σ. 113.

²⁸ Βλ. άρθρο 38, παράγραφος 1, και άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I. Επιπλέον, η γενική εισαγγελέας J. Kokott επισήμανε, στις προτάσεις της στην υπόθεση Αποστολίδης (C-420/07, EU:C:2008:749, σημείο 52), ότι το ερώτημα αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ υποχρεώνει σε αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών αποφάσεων μπορεί να μείνει εδώ αναπάντητο, δεδομένου ότι ο κανονισμός Βρυξέλλες I παρέχει ούτως ή άλλως σχετικό δικαίωμα.

²⁹ Πρβλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2023, K.B. και F.S. (Αυτεπάγγελτη εξέταση στον ποινικό τομέα) (C-660/21, EU:C:2023:498, σκέψη 41).

³⁰ Βλ., επί του ζητήματος, τις προτάσεις μου στην υπόθεση Glawischniç-Piesczek (C-18/18, EU:C:2019:458, σημείο 89).

³¹ Συναφώς, η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 47 του Χάρτη ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης, παρά το γεγονός ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν διέπει τη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης, επιβεβαιώθηκε με τις αποφάσεις της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, σκέψεις 52 έως 54), και Meroni (σκέψεις 45 και 46). Κατά τη γνώμη μου, είναι προφανές ότι, όταν το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης εξετάζει το ζήτημα της άρνησης κήρυξης της εκτελεστότητας απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος για τον λόγο ότι η εκτέλεση θα προσέκρουε στη δημόσια τάξη και προς τούτο εφαρμόζει τον κανονισμό Βρυξέλλες I, δεσμεύεται από όλες τις διατάξεις του Χάρτη.

των παρουσών προτάσεων και απαριθμεί εξαντλητικώς τους λόγους άρνησης εκτέλεσης συμπεριλαμβανομένου του λόγου που συνδέεται με τη δημόσια τάξη³², και, ως εκ τούτου, ο Χάρτης.

58. Ο αυτοτελής αυτός χαρακτήρας του «δικαιώματος» εκτέλεσης δικαστικής απόφασης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, αντιστοιχεί στη λύση που προέκρινε το ΕΔΔΑ στη νομολογία του σχετικά με το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ³³.

59. Ωστόσο, το «δικαίωμα» αυτό, όπως έχει ορισθεί, δεν είναι απόλυτο³⁴. Επιτρέπεται η επιβολή περιορισμών, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη. Συναφώς, δεν αμφισβητείται ότι ο περιορισμός του εν λόγω δικαιώματος λόγω πρόδηλης προσβολής της δημόσιας τάξης πρέπει να θεωρηθεί ότι προβλέπεται από τον νόμο, δεδομένου ότι απορρέει από το άρθρο 34, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι. Ο συγκεκριμένος περιορισμός σέβεται το ουσιώδες περιεχόμενο του δικαιώματος. Ειδικότερα, δεν προσβάλλει το δικαίωμα αυτό καθεαυτό, καθώς συνεπάγεται τον αποκλεισμό, υπό ειδικές και οριοθετημένες από τη νομολογία του Δικαστηρίου προϋποθέσεις, της εκτέλεσης δικαστικής απόφασης³⁵. Εντούτοις, ο εν λόγω περιορισμός πρέπει να είναι επίσης αναγκαίος και να ανταποκρίνεται πραγματικά σε έναν από τους σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων.

γ) Η αμοιβαία εμπιστοσύνη

1) Η αμοιβαία εμπιστοσύνη υπό το πρίσμα της νομολογίας

60. Το δεύτερο στοιχείο με το οποίο συμπληρώνεται το κλασικό κριτήριο που απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου αφορά την αμοιβαία εμπιστοσύνη. Πράγματι, το στοιχείο αυτό έγκειται στο ότι η άρνηση της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης δικαστικής απόφασης εκδοθείσας σε κράτος μέλος έρχεται σε αντίθεση προς την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών στη δικαιοσύνη εντός της Ένωσης, στην οποία στηρίζεται το καθεστώς αναγνώρισης και εκτέλεσης που θεσπίζει ο κανονισμός Βρυξέλλες Ι. Η εμπιστοσύνη αυτή δεν απορρέει αποκλειστικά από τη νομοθετική επιλογή των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Στηρίζεται στο πρωτογενές δίκαιο³⁶.

³² Βλ. άρθρο 38, παράγραφος 1, και άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

³³ Βλ. Cuniberti, G., «Le fondement de l'effet des jugements étrangers», *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, τόμος 394, 2018, σ. 140, ο οποίος εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι «η αυτονομία του αμιγώς δικονομικού ερείσματος της αναγνώρισης των αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων και του δικαιώματος εκτέλεσης των αποφάσεων κατ' εφαρμογήν του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ προκαλεί έκπληξη, στο μέτρο που η κύρια βάση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη είναι η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των ουσιαστικών δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η εν λόγω Σύμβαση».

³⁴ Πρβλ., όσον αφορά την τήρηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, σκέψη 55).

³⁵ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Delvigne (C-650/13, EU:C:2015:648, σκέψη 48).

³⁶ Πράγματι, κατ' αρχάς, από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ προκύπτει ότι, σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η Ένωση και τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τα εκ των Συνθηκών καθήκοντα βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας. Εν συνεχεία, από το άρθρο 67, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι η Ένωση διευκολύνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, ιδίως με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών και εξώδικων αποφάσεων σε αστικές υποθέσεις. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η Ένωση αναπτύσσει δικαστική συνεργασία στις αστικές υποθέσεις που έχουν διασυνοριακές επιπτώσεις, βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών και εξώδικων αποφάσεων. Προς τούτο, βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 2, στοιχείο α', ΣΛΕΕ, η Ένωση λαμβάνει μέτρα με τα οποία διασφαλίζεται η αμοιβαία αναγνώριση μεταξύ των κρατών μελών των δικαστικών και εξώδικων αποφάσεων και η εκτέλεσή τους.

61. Το γεγονός ότι η αναφορά στην αμοιβαία εμπιστοσύνη δεν περιέχεται στο κλασικό κριτήριο εξηγείται από το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο της καθιέρωσής του με την απόφαση Krombach, ούτε το δίκαιο της Ένωσης ούτε το Δικαστήριο είχαν ακόμη αναγνωρίσει ρητώς τον ρόλο της εμπιστοσύνης αυτής όσον αφορά το αστικό και εμπορικό σκέλος του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

62. Ακόμη σημαντικότερο, βάσει αυτής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης την οποία επιδεικνύουν αμοιβαίως τα κράτη μέλη όσον αφορά τα νομικά τους συστήματα και τα δικαιοδοτικά τους όργανα, μπορεί να γίνεται δεκτό ότι, σε περίπτωση εσφαλμένης εφαρμογής του εθνικού δικαίου ή του δικαίου της Ένωσης, το σύστημα ενδίκων μέσων που προβλέπεται σε κάθε κράτος μέλος, συμπληρούμενο με τον κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ μηχανισμό υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων, παρέχει επαρκείς εγγυήσεις στους πολίτες³⁷.

63. Κατά το Δικαστήριο, πράγματι, ο κανονισμός Βρυξέλλες I στηρίζεται στη θεμελιώδη ιδέα κατά την οποία οι πολίτες υποχρεούνται, κατ' αρχήν, να χρησιμοποιούν όλα τα ένδικα μέσα που τους παρέχει το δίκαιο του κράτους μέλους προέλευσης. Εκτός αν συντρέχουν ιδιαίτερες περιστάσεις που καθιστούν υπερβολικά δυσχερή ή αδύνατη την άσκηση των ενδίκων μέσων στο κράτος μέλος προέλευσης, οι πολίτες πρέπει να ασκούν εντός του κράτους μέλους αυτού όλα τα διαθέσιμα ένδικα μέσα προκειμένου να αποτρέψουν εξ υπαρχής προσβολή της δημόσιας τάξης³⁸.

2) Η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η ουσιαστική διάσταση της δημόσιας τάξης

64. Οι κρίσεις που περιέχονται στα σημεία 62 και 63 των παρούσων προτάσεων διατυπώθηκαν από το Δικαστήριο στο πλαίσιο προβαλλόμενων παραβιάσεων διαδικαστικών εγγυήσεων των οποίων οι συνέπειες μπορούσαν να προσβάλουν τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης. Αντιθέτως, στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται να εξετάσει την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης στην περίπτωση κατά την οποία η προβαλλόμενη προσβολή της δημόσιας τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης οφείλεται σε προσβολή ουσιαστικών δικαιωμάτων.

65. Από την άποψη της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και των συστημάτων ενδίκων μέσων που εφαρμόζονται σε κάθε κράτος μέλος, μια τέτοια περίπτωση παρουσιάζει πρόσθετες δυσκολίες.

66. Πράγματι, είναι αληθές ότι, όπως φαίνεται να επιθυμεί να υπογραμμίσει το Δικαστήριο στη νομολογία του, η αμοιβαία εμπιστοσύνη των κρατών μελών δεν αφορά μόνον τα ζητήματα που εμπίπτουν στο δίκαιο της Ένωσης («περίπτωση εσφαλμένης εφαρμογής [...] του δικαίου της Ένωσης»), αλλά και εκείνα που δεν εμπίπτουν σε αυτό («περίπτωση εσφαλμένης εφαρμογής του εθνικού δικαίου»).

67. Εντούτοις, όταν η αξίωση που προβάλλει ενάγων ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης δεν έχει την ουσιαστική της βάση στο δίκαιο της Ένωσης, μπορεί να υπάρξει αμφιβολία ως προς το αν είναι δυνατόν να υποβληθεί στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, προδικαστικό ερώτημα σχετικό με διάταξη του Χάρτη που κατοχυρώνει ουσιαστικό δικαίωμα ή ελευθερία.

³⁷ Βλ. αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2015, Diageo Brands (C-681/13, στο εξής: απόφαση Diageo Brands, EU:C:2015:471, σκέψη 63), και Meroni (σκέψη 47).

³⁸ Βλ. αποφάσεις Diageo Brands (σκέψη 64) και Meroni (σκέψη 48).

68. Εν προκειμένω, στο μέτρο που η αξίωση των αναιρεσιδόντων της κύριας δίκης δεν φαίνεται να στηρίζεται, ως προς την ουσιαστική της βάση, στο δίκαιο της Ένωσης³⁹, οι αναιρεσιβλητοί της κύριας δίκης δεν μπορούσαν να επικαλεστούν, ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης, το άρθρο 11 του Χάρτη για να υποστηρίξουν ότι η αξίωση αυτή προσκρούει στην ελευθερία έκφρασης που κατοχυρώνεται στην εν λόγω διάταξη⁴⁰. Εντούτοις, αφενός, θα μπορούσαν να επικαλεστούν (και, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρασχέθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το έπραξαν) το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ καθώς και τις εθνικές συνταγματικές διατάξεις που κατοχυρώνουν την ελευθερία αυτή και, επιπλέον, να υποβάλουν στο ΕΔΔΑ προσφυγή κατά του κράτους μέλους προέλευσης. Αφετέρου, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης την οποία εφαρμόζει ο δικαστής του κράτους μέλους εκτέλεσης δεν μπορεί να παραγνωρίζει την ανάγκη διασφάλισης προστασίας τουλάχιστον ισοδύναμης με εκείνη που παρέχει η ΕΣΔΑ⁴¹.

69. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Χάρτης και η ΕΣΔΑ συνιστούν ένα συμπληρωματικό σύνολο κανόνων για την προστασία των θεμελιωδών αξιών της Ένωσης και των κρατών μελών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Εξάλλου, αυτή η συμπληρωματικότητα είναι που συμβάλλει στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών, δεδομένου ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση.

70. Ομοίως, το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει ότι, από την άποψη της προστασίας των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ, οι αντίστοιχοι ρόλοι των δικαστηρίων του κράτους μέλους προέλευσης και του κράτους μέλους εκτέλεσης είναι διαφορετικοί, χωρίς τούτο να συνεπάγεται δυσλειτουργία του μηχανισμού ελέγχου της τήρησης των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η Σύμβαση⁴². Βεβαίως, κατά το ΕΔΔΑ, όταν υποβάλλεται στο δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μια σοβαρή και τεκμηριωμένη αιτίαση, στο πλαίσιο της οποίας προβάλλεται ότι υφίσταται *πρόδηλη ανεπάρκεια* προστασίας δικαιώματος που κατοχυρώνεται από την ΕΣΔΑ, και το δίκαιο της Ένωσης δεν καθιστά δυνατή τη θεραπεία της ανεπάρκειας αυτής, το δικαστήριο δεν μπορεί να αρνηθεί να εξετάσει την αιτίαση αυτή για τον λόγο και μόνον ότι εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης⁴³. Δεν συμβαίνει ωστόσο κάτι τέτοιο εν προκειμένω. Ειδικότερα, η ρήτρα της δημόσιας τάξης συνιστά πράγματι μέσο προβλεπόμενο από το δίκαιο της Ένωσης, το οποίο παρέχει στον δικαστή του κράτους μέλους εκτέλεσης τη δυνατότητα να θεραπεύσει κάθε πρόδηλη ανεπάρκεια της προστασίας αυτής.

³⁹ Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή παρουσίασε το 2022 το σχέδιο οδηγίας για την προστασία των προσώπων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες («στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού») [COM(2022) 177 final], οι οποίες είναι περισσότερο γνωστές με το αγγλικό ακρωνύμιο «SLAPP» (Strategic Lawsuit Against Public Participation). Το σχέδιο οδηγίας αποσκοπεί στη θέσπιση εγγυήσεων έναντι προδήλως αβάσιμων και καταχρηστικών δικαστικών διαδικασιών σε αστικές υποθέσεις με διασυνοριακές επιπτώσεις, οι οποίες στρέφονται κατά φυσικών και νομικών προσώπων, ιδίως κατά δημοσιογράφων και υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω δραστηριοτήτων συμμετοχής του κοινού. Αναλόγως του οριστικού περιεχομένου της, μια τέτοια οδηγία θα μπορούσε να μεταβάλει τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 11 του Χάρτη στις διαδικασίες ενώπιον δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης σε περιπτώσεις όπως η επίμαχη εν προκειμένω.

⁴⁰ Άλλη λύση θα ήταν η άμβλυνση των προϋποθέσεων παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις με διασυνοριακές συνέπειες και η παροχή της δυνατότητας σε δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με μελλοντική και ενδεχόμενη άρνηση εκτέλεσης της απόφασης που θα εκδώσει μετά το πέρας της εκκρεμούς ενώπιόν του διαδικασίας. Η λύση δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτή ανεπιφύλακτα και, εν πάση περιπτώσει, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν προέρχεται από κράτος μέλος προέλευσης. Βλ. ωστόσο, σχετικά με το αμφιλεγόμενο ζήτημα στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, ΑΥ (Ενταλμα σύλληψης – Μάρτυρας) (C-268/17, EU:C:2018:602, σκέψεις 27 έως 30).

⁴¹ Βλ. σημεία 183 επ. των παρουσών προτάσεων.

⁴² Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 18ης Ιουνίου 2013, Povse κατά Αυστρίας (CE:ECHR:2013:0618DEC000389011, § 86 έως 87).

⁴³ Απόφαση Ανοτιζή κατά Λεττονίας (§ 113 έως 116).

2. Το περιεχόμενο της δημόσιας τάξης και ο ρόλος του Δικαστηρίου επί προδικαστικών ερωτημάτων

α) Έκθεση του προβλήματος

71. Σε παραδοσιακές περιπτώσεις, όταν τίθεται το ζήτημα αν η αναγνώριση ή η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος προσκρούει σε αρχή ή ακόμη σε εθνική έννοια του κράτους μέλους αναγνώρισης ή εκτέλεσης, το δικαστήριο του κράτους μέλους αναγνώρισης ή εκτέλεσης δεν μπορεί να επικαλεστεί τη ρήτρα της δημόσιας τάξης χωρίς προηγουμένως να προσδιορίσει μια θεμελιώδη αρχή της δικής του έννομης τάξης την οποία θα παραβίαζε αυτή η αναγνώριση ή εκτέλεση⁴⁴. Με άλλα λόγια, οφείλει να προσδιορίσει και να αξιολογήσει ένα τέτοιο συστατικό στοιχείο της έννομης τάξης του ως θεμελιώδες. Αυτό αποτελεί άμεση συνέπεια του γεγονότος ότι, όπως επιβεβαιώνεται από το κλασικό κριτήριο της νομολογίας του Δικαστηρίου, εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν, «σύμφωνα με τις εθνικές τους αντιλήψεις», το περιεχόμενο της δημόσιας τάξης των εννόμων τάξεών τους.

72. Με τη σειρά του, το Δικαστήριο μπορεί, στο πλαίσιο του καθήκοντος ερμηνείας της έννοιας της «δημόσιας τάξης» που υπέχει και χωρίς να υπερβαίνει τα όρια της αρμοδιότητάς του επί προδικαστικών ερωτημάτων, να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο διευκρινίσεις ως προς το αν η σύγκρουση μεταξύ των συνεπειών της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος και της αρχής που προβάλλεται κατά της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης συνιστά πρόδηλη προσβολή της αρχής αυτής.

73. Εν προκειμένω, το συστατικό στοιχείο της δημόσιας τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης, η προσβολή του οποίου μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης, εμπίπτει στο ουσιαστικό δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη. Πράγματι, μολονότι το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού) τόνισε το γεγονός ότι η εκτέλεση των ισπανικών αποφάσεων προσέκρουε κατά τρόπο απαράδεκτο στη γαλλική διεθνή δημόσια τάξη, εντούτοις παρέπεμπε μόνο στην ελευθερία έκφρασης που κατοχυρώνεται στον Χάρτη.

74. Συναφώς, το Δικαστήριο είχε επίσης την ευκαιρία να αποφανθεί σε σειρά υποθέσεων, επί της εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης όταν εξεταζόταν το ενδεχόμενο το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης να είχε εφαρμόσει εσφαλμένα το δίκαιο της Ένωσης και οι επιπτώσεις του σφάλματος αυτού προσέκρουαν στη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης.

75. Από την ανάγνωση της νομολογίας σχετικά με τη ρήτρα της δημόσιας τάξης συνάγεται ότι, στις περισσότερες από τις υποθέσεις αυτές, το υποβληθέν στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα απέρρεε από ένα τέτοιο δικονομικής φύσης σφάλμα και αφορούσε τα δικαιώματα άμυνας υπό ευρεία έννοια. Κατ' ουσίαν, από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι μια πρόδηλη και δυσανάλογη προσβολή του προβλεπόμενου στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη δικαιώματος του εναγομένου σε δίκαιη δίκη δικαιολογεί την εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης⁴⁵. Επομένως, δεν αμφισβητείται ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή της ρήτρας αυτής.

⁴⁴ Πρβλ. απόφαση της 28ης Απριλίου 2009, Αποστολίδης (C-420/07, EU:C:2009:271, σκέψεις 61 και 62). Πρβλ., επίσης, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2015, P (C-455/15 PPU, EU:C:2015:763, σκέψη 40).

⁴⁵ Πρβλ. απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, σκέψεις 52, 54 και 62). Βλ., επίσης, αποφάσεις Krombach (σκέψεις 25 έως 27 και 45) και της 2ας Απριλίου 2009, Gambazzi (C-394/07, EU:C:2009:219, σκέψεις 28, 29 και 48).

76. Το γεγονός ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης, στην ουσιαστική της διάσταση, γνώρισε λιγότερη επιτυχία από τη ρήτρα της δημόσιας τάξης στη δικονομική της διάσταση οφείλεται πιθανώς στον ρόλο που διαδραματίζει η απαγόρευση της επί της ουσίας αναθεώρησης, η οποία εμποδίζει το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης να επανέλθει στην ουσία ήδη εκδικασθείσας υπόθεσης⁴⁶. Για τον λόγο αυτόν, είναι αναγκαίο να επιδεικνύεται προσοχή κατά την εφαρμογή, επί της δημόσιας τάξης στην ουσιαστική της διάσταση, της νομολογίας σχετικά με τη δημόσια τάξη στη δικονομική της διάσταση. Επομένως, το ζήτημα που τίθεται είναι ποιες είναι οι συνέπειες της κατάστασης αυτής για την εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης από το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης, καθώς και για τον ρόλο του Δικαστηρίου στις προδικαστικές υποθέσεις. Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να εξεταστεί προσεκτικά η συναφής νομολογία του Δικαστηρίου.

β) Συναφής νομολογία του Δικαστηρίου

1) Επί της απόφασης Renault

77. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Renault⁴⁷ ετίθετο, μεταξύ άλλων, το ζήτημα αν σφάλμα το οποίο ενδεχομένως διέπραξε ο δικαστής του κράτους μέλους προέλευσης κατά την εφαρμογή των αρχών της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και του ελεύθερου ανταγωνισμού μπορεί να μεταβάλει τους όρους εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης. Το Δικαστήριο απάντησε αρνητικά, κρίνοντας ότι απόκειται στον εθνικό δικαστή να διασφαλίσει με την ίδια αποτελεσματικότητα την προστασία των δικαιωμάτων που παρέχονται από την εθνική έννομη τάξη και των δικαιωμάτων που παρέχονται από την έννομη τάξη της Ένωσης⁴⁸. Εντούτοις, η διαπίστωση ότι οι προϋποθέσεις είναι οι ίδιες όταν πρόκειται για παραβίαση του εθνικού δικαίου και του δικαίου της Ένωσης δεν συνεπάγεται ότι το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον ρόλο του Δικαστηρίου στις προδικαστικές υποθέσεις.

78. Συναφώς, από κανένα στοιχείο της απόφασης Renault δεν προκύπτει αν το αιτούν δικαστήριο υπέθεσε ότι το ενδεχόμενο σφάλμα κατά την εφαρμογή του πρωτογενούς δικαίου συνιστούσε πρόδηλη προσβολή της θεμελιώδους αρχής της δημόσιας τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης.

79. Από την ανάγνωση των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα S. Alber στην υπόθεση αυτή προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν έλαβε θέση επί του ζητήματος. Το δικαστήριο εκείνο αρκέστηκε να παρατηρήσει ότι η νομολογία του Δικαστηρίου δημιουργούσε αβεβαιότητες ως προς την πραγματική έννοια των αρχών τις οποίες φέρεται ότι παραβίασε ο δικαστής του κράτους μέλους προέλευσης και ότι οι αρχές αυτές πρέπει να θεωρούνται ως αρχές δημόσιας τάξης⁴⁹.

80. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έκρινε, στην απόφαση Renault, ότι «ενδεχόμενη νομική πλάνη όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν συνιστά κατάφωρη παράβαση ουσιώδους κανόνα δικαίου στην έννομη τάξη του κράτους αναγνώρισεως»⁵⁰. Το απόσπασμα αυτό αφήνει να εννοηθεί ότι, όταν η εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης προβλέπεται για τον λόγο ότι η αναγνώριση ή

⁴⁶ Πρβλ. Hess, B., *Rapport relatif à l'application du règlement Bruxelles I dans les États membres* (μελέτη JLS/C4/2005/03), Πανεπιστήμιο Ruprecht-Karls d'Heidelberg, Σεπτέμβριος 2007, σ. 249, παράγραφος 558, διαθέσιμη στη διεύθυνση: http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_application_brussels_1_en.pdf.

⁴⁷ Βλ. απόφαση της 11ης Μαΐου 2000 (C-38/98, στο εξής: απόφαση Renault, EU:C:2000:225, σκέψη 32).

⁴⁸ Βλ. απόφαση Renault (σκέψη 32).

⁴⁹ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα S. Alber στην υπόθεση Renault (C-38/98, EU:C:1999:325, σημείο 6).

⁵⁰ Βλ. απόφαση Renault (σκέψη 34).

η εκτέλεση δικαστικής απόφασης προσκρούει σε συστατικό στοιχείο της έννομης τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης, λόγω του ότι το εν λόγω κράτος μέλος ανήκει στην Ένωση, τόσο το ζήτημα αν πρόκειται για θεμελιώδη αρχή της τάξης αυτής όσο και, ενδεχομένως, το ζήτημα αν η αναγνώριση ή η εκτέλεση δικαστικής απόφασης προσκρούει προδήλως στην εν λόγω θεμελιώδη αρχή μπορούν, ή ακόμη και πρέπει, να διευκρινιστούν από το Δικαστήριο στο πλαίσιο του καθήκοντός του να ερμηνεύει το δίκαιο της Ένωσης. Η κρίση αυτή επιρρωννύεται από την ανάγνωση της πλέον πρόσφατης νομολογίας.

2) Επί της απόφασης *Diageo Brands*

81. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση *Diageo Brands*⁵¹, ένα από τα προδικαστικά ερωτήματα θεωρούσε ως δεδομένο ότι το σφάλμα κατά την εφαρμογή των διατάξεων του παράγωγου δικαίου σχετικά με την ανάλωση του δικαιώματος που παρέχει το σήμα θα οδηγούσε στην έκδοση απόφασης που «[αντέκειται] προφανώς στο δίκαιο της Ένωσης». Κατ' ουσίαν, στην απόφασή του, αναφερόμενο στον ελάχιστο βαθμό εναρμόνισης που επιτυγχάνεται με τις διατάξεις αυτές, το Δικαστήριο επισήμανε ότι δεν δύναται να συναχθεί ότι ένα τέτοιο σφάλμα κατά την εφαρμογή των διατάξεων αυτών θα προσκρούει με απαράδεκτο τρόπο στην έννομη τάξη της Ένωσης επειδή θα παραβιάζει θεμελιώδη αρχή της⁵². Επομένως, όπως και στην απόφαση *Renault*, το Δικαστήριο χαρακτήρισε το συστατικό στοιχείο της έννομης τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης προκειμένου να καθορίσει αν το συστατικό αυτό στοιχείο συνιστά θεμελιώδη αρχή της εν λόγω έννομης τάξης και, στη συνέχεια, εξέτασε την προβαλλόμενη παραβίαση από την άποψη του πρόδηλου χαρακτήρα της.

3) Επί της απόφασης *Charles Taylor Adjusting*

82. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση *Charles Taylor Adjusting*⁵³ τέθηκε το ζήτημα αν το δικαστήριο κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση και εκτέλεση απόφασης δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως «“οιονεί” αντιαγωγική διαταγή», λόγω αντίθεσής της προς τη δημόσια τάξη του πρώτου κράτους μέλους.

83. Το Δικαστήριο έκρινε, κατ' αρχάς, ότι η αναγνώριση και η εκτέλεση των επίμαχων στην υπόθεση εκείνη αποφάσεων αντιβαίνουν, μεταξύ άλλων, προς τη γενική αρχή που απορρέει από τη νομολογία του σχετικά με τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου της Ένωσης, κατά την οποία τα επιλαμβανόμενα δικαστήρια καθορίζουν τα ίδια αν έχουν διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθούν της διαφοράς που έχει υποβληθεί στην κρίση τους⁵⁴.

84. Εν συνεχεία, το Δικαστήριο έκρινε ότι, υπό την επιφύλαξη του ελέγχου που θα διεξαγάγει το αιτούν δικαστήριο, η αναγνώριση και η εκτέλεση των επίμαχων αποφάσεων ενδέχεται να μην είναι συμβατές με τη δημόσια τάξη της έννομης τάξης του κράτους μέλους αναγνώρισης, κατά το μέτρο που οι αποφάσεις αυτές είναι ικανές να θίξουν αυτή τη θεμελιώδη αρχή στον ευρωπαϊκό δικαστικό χώρο που εδράζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη⁵⁵.

⁵¹ Σκέψεις 30, 32 και 39. Βλ., επίσης, τις προτάσεις μου στην υπόθεση *Diageo Brands* (C-681/13, EU:C:2015:137, σημείο 52).

⁵² Βλ. απόφαση *Diageo Brands* (σκέψη 51).

⁵³ Σκέψεις 23 και 27 της απόφασης αυτής.

⁵⁴ Πρβλ. απόφαση *Charles Taylor Adjusting* (σκέψη 37).

⁵⁵ Βλ. απόφαση *Charles Taylor Adjusting* (σκέψη 39).

85. Ως εκ τούτου, όπως και στις αποφάσεις Renault και Diageo Brands, το Δικαστήριο αξιολόγησε ένα συστατικό στοιχείο της έννομης τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης ως «θεμελιώδη αρχή» και στη συνέχεια έκρινε ότι η αναγνώριση και η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος μπορεί να προσκρούει κατά τρόπο ανεπίτρεπτο στην αρχή αυτή.

86. Βεβαίως, τίθεται το ερώτημα ποιος είναι ο ρόλος, στην απόφαση Charles Taylor Adjusting, της διευκρίνισης που έκανε το Δικαστήριο «υπό την επιφύλαξη του ελέγχου που θα διεξαγάγει το αιτούν δικαστήριο». Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να στραφούμε στις προτάσεις που αναπτύχθηκαν στην υπόθεση εκείνη, στις οποίες αναφέρθηκε το Δικαστήριο στην απόφασή του.

87. Συγκεκριμένα, ο γενικός εισαγγελέας J. Richard de la Tour επισήμανε, στο σημείο 53 των προτάσεών του⁵⁶, ότι συμεριζόταν την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου ότι, σύμφωνα με την απόφαση Gambazzi⁵⁷, σε αυτό εναπόκειται να προβεί στη συνολική εκτίμηση της όλης διαδικασίας και του συνόλου των περιστάσεων και ότι η αναγνώριση και η εκτέλεση των επίμαχων αποφάσεων είναι προδήλως ασυμβίβαστες προς τη δημόσια τάξη του forum.

88. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Gambazzi⁵⁸ ετίθετο το ζήτημα αν το δικαστήριο του κράτους μέλους αναγνώρισης ή εκτέλεσης μπορεί, με δεδομένη τη σχετική με τη δημόσια τάξη ρήτρα, να λάβει υπόψη το γεγονός ότι ο εναγόμενος αποκλείστηκε από τη διαδικασία στο κράτος προέλευσης, με το αιτιολογικό ότι δεν είχε συμμορφωθεί με υποχρεώσεις που του είχαν επιβληθεί με πράξη που είχε εκδώσει το δικαστήριο αυτό στο πλαίσιο στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ένας τέτοιος αποκλεισμός μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης εφόσον το δικαστήριο του κράτους μέλους αναγνώρισης ή εκτέλεσης κρίνει, κατόπιν συνολικής εκτίμησης της όλης διαδικασίας και με βάση το σύνολο των περιστάσεων, ότι το μέτρο αποκλεισμού συνιστούσε πρόδηλη και δυσανάλογη προσβολή του δικαιώματος ακρόασης του εναγομένου⁵⁹.

89. Κατά τη γνώμη μου, η διατύπωση της απάντησης του Δικαστηρίου απέρρεε, αφενός, από την ανάγκη να ληφθούν υπόψη διάφορα πραγματικά στοιχεία για τον προσδιορισμό της αναλογικότητας της προσβολής του δικαιώματος του εναγομένου («[αν αυτή ήταν] πρόδηλη και δυσανάλογη») και, αφετέρου, από την ουσιώδη διάκριση στον τομέα των προδικαστικών αποφάσεων μεταξύ της ερμηνείας και της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Είμαι της γνώμης ότι η αναφορά που έκανε το Δικαστήριο, στην απόφαση Charles Taylor Adjusting⁶⁰, στους «ελέγχους [που το αιτούν δικαστήριο πρέπει να] διεξαγάγει» απηχεί αυτή ακριβώς τη διάκριση. Επομένως, η αναφορά αυτή δεν θέτει υπό αμφισβήτηση τις εκτιμήσεις που εκτίθενται στο σημείο 85 των παρουσών προτάσεων.

90. Κατά συνέπεια, στο Δικαστήριο εναπόκειται αποκλειστικώς να ερμηνεύσει το δίκαιο της Ένωσης, χωρίς να το εφαρμόσει. Το Δικαστήριο οφείλει, στο πλαίσιο του καθήκοντος ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που υπέχει, πρώτον, να κρίνει αν το συστατικό στοιχείο του δικαίου αυτού συνιστά θεμελιώδη αρχή της έννομης τάξης της Ένωσης. Δεύτερον, εναπόκειται στο Δικαστήριο να διευκρινίσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας

⁵⁶ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Richard de la Tour στην υπόθεση Charles Taylor Adjusting (C-590/21, EU:C:2023:246).

⁵⁷ Απόφαση της 2ας Απριλίου 2009 (C-394/07, EU:C:2009:219, σκέψη 48).

⁵⁸ Απόφαση της 2ας Απριλίου 2009 (C-394/07, EU:C:2009:219, σκέψη 20).

⁵⁹ Απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, Gambazzi (C-394/07, EU:C:2009:219, σκέψεις 48 και 49).

⁶⁰ Σκέψη 39 της απόφασης αυτής.

τάξης, τις οποίες προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών στοιχείων που εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο. Οι εκτιμήσεις αυτές επιρρωννύονται από την απόφαση Eco Swiss⁶¹, η οποία είναι πολύ εμβληματική ως προς το ζήτημα αυτό.

4) Επί της απόφασης Eco Swiss

91. Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Eco Swiss, ένα από τα ερωτήματα αφορούσε το ζήτημα αν εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται αιτήσεως ακυρώσεως διαιτητικής αποφάσεως πρέπει να κάνει δεκτή μια τέτοια αίτηση όταν κατά την άποψή του η διαιτητική απόφαση είναι στην πραγματικότητα αντίθετη προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ενώ, σύμφωνα με τους εσωτερικούς δικονομικούς κανόνες του, μπορεί να κάνει δεκτή μια τέτοια αίτηση μόνον αν η διαιτητική απόφαση είναι αντίθετη προς τη δημόσια τάξη.

92. Μολονότι το ερώτημα τέθηκε υπό το πρίσμα της ρήτρας της δημόσιας τάξης, αυτή δεν περιλαμβανόταν σε πράξη του δικαίου της Ένωσης την οποία το Δικαστήριο μπορούσε να ερμηνεύσει. Συγκεκριμένα, η διαδικασία της κύριας δίκης αφορούσε την ενδεχόμενη ακύρωση, στο κράτος μέλος του αιτούντος δικαστηρίου, διαιτητικής απόφασης εκδοθείσας κατόπιν αίτησης εταιριών εγκατεστημένων εκτός της Ένωσης. Ανεξάρτητα από τη διασυνοριακή διάσταση της υπόθεσης, η εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης των Βρυξελλών.

93. Στην απόφασή του, το Δικαστήριο αξιολόγησε, αρχικώς, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ως «θεμελιώδη διάταξη απαραίτητη για την εκπλήρωση των αποστολών που ανατέθηκαν στην [Ένωση] και, ειδικότερα, για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς»⁶². Στη συνέχεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι, στο μέτρο που ένα εθνικό δικαστήριο οφείλει, σύμφωνα με τους εσωτερικούς δικονομικούς κανόνες του, να δεχθεί αίτηση ακυρώσεως διαιτητικής αποφάσεως στηριζόμενη στη μη λήψη υπόψη των εθνικών κανόνων δημόσιας τάξης, οφείλει επίσης να δεχθεί μια τέτοια αίτηση που στηρίζεται στη μη λήψη υπόψη της απαγόρευσης που θεσπίζει η εν λόγω διάταξη του πρωτογενούς δικαίου⁶³.

94. Επομένως, με την απόφασή του, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε επί των προϋποθέσεων εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης («πρόδηλη προσβολή» ή όχι). Πράγματι, οι προϋποθέσεις αυτές δεν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης⁶⁴. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έκρινε, όπως και σε όλες τις αποφάσεις στις οποίες αναφέρθηκα μέχρι εδώ, επί του αν το συστατικό στοιχείο της έννομης τάξης του οικείου κράτους μέλους του οποίου η προσβολή ήταν επίμαχη συνιστούσε θεμελιώδη αρχή της εν λόγω έννομης τάξης.

95. Αυτό με οδηγεί σε ένα πιο ουσιαστικό ερώτημα: Υφίσταται δημόσια τάξη της Ένωσης, της οποίας οι θεμελιώδεις αρχές μπορούν να προσδιοριστούν από το Δικαστήριο;

γ) Η δημόσια τάξη της Ένωσης

96. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ένα από τα ζητήματα που συζητήθηκαν ήταν αν η αναφορά του Δικαστηρίου σε «κανόνα δικαίου θεωρούμενου ως ουσιώδους στην έννομη τάξη του κράτους αναγνωρίσεως» και σε «[δικαίωμα αναγνωριζόμενο] ως θεμελιώδ[ες] στην εν λόγω

⁶¹ Απόφαση της 1ης Ιουνίου 1999 (C-126/97, στο εξής: απόφαση Eco Swiss, EU:C:1999:269).

⁶² Απόφαση Eco Swiss (σκέψη 36).

⁶³ Απόφαση Eco Swiss (σκέψη 37).

⁶⁴ Βλ. σημείο 92 των παρουσών προτάσεων.

έννομη τάξη»⁶⁵ καταδεικνύει τη βούληση του Δικαστηρίου να εισαγάγει διάκριση μεταξύ της εθνικής δημόσιας τάξης και της δημόσιας τάξης της Ένωσης. Χωρίς να θέλω να αρνηθώ την ύπαρξη της τελευταίας, δεν είμαι πεπεισμένος ότι σκοπός της αναφοράς αυτής είναι πράγματι η διάκριση μεταξύ των δύο αυτών δημοσίων τάξεων.

97. Συγκεκριμένα, πρώτον, είμαι της άποψης ότι, με την αναφορά αυτή, το Δικαστήριο επιδίωκε μάλλον να επισημάνει ότι είναι δυνατή η εφαρμογή της ρήτηρας της δημόσιας τάξης όταν η αναγνώριση ή η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος παραβιάζει προδήλως ουσιώδη ή θεμελιώδη αρχή, ή έστω συστατικό στοιχείο, της έννομης τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης, ανεξαρτήτως της συγκεκριμένης μορφής έκφρασής της στο εθνικό δίκαιο⁶⁶.

98. Δεύτερον, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση *Meroni*, ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης μπορεί να εφαρμόζεται μόνο καθόσον προσβολή των διαδικαστικών εγγυήσεων έχει ως συνέπεια ότι η αναγνώριση μιας τέτοιας απόφασης θα συνιστούσε πρόδηλη παράβαση ουσιώδους κανόνα δικαίου στην έννομη τάξη της Ένωσης και, επομένως, στην έννομη τάξη του εν λόγω κράτους μέλους αναγνώρισης⁶⁷. Επομένως, προκύπτει ότι «κανόνα[ς] δικαίου ο οποίος θεωρείται ουσιώδης στην έννομη τάξη του κράτους μέλους αναγνωρίσεως» μπορεί να εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης.

99. Τρίτον, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε, στην απόφαση *Diageo Brands*, ότι, με την αναφορά στους «κανόνες δικαίου» και στα «δικαιώματα», η πρόθεση του Δικαστηρίου δεν ήταν να διακρίνει δύο διαφορετικές πηγές –εθνική και ενωσιακή– της δημόσιας τάξης. Το Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι η αναγνώριση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος μπορεί να απορριφθεί μόνο λόγω πρόδηλης παράβασης κανόνα δικαίου ο οποίος θεωρείται ουσιώδης στην έννομη τάξη της Ένωσης και επομένως στην έννομη τάξη του κράτους μέλους αναγνωρίσεως ή λόγω πρόδηλης προσβολής δικαιώματος το οποίο αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες στις έννομες αυτές τάξεις⁶⁸.

100. Τούτων λεχθέντων, κατά το παρελθόν, έχω ταχθεί υπέρ της αναγνώρισης της ύπαρξης της «δημόσιας τάξης της Ένωσης»⁶⁹, η οποία, με τη σειρά της, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής δημοσίας τάξης. Μολονότι το Δικαστήριο δεν έχει επαναλάβει την έννοια αυτή στη νομολογία του, έχει κρίνει ότι ένας ουσιώδης κανόνας δικαίου στην έννομη τάξη της Ένωσης συνιστά επίσης ουσιώδη κανόνα δικαίου της έννομης τάξης του κράτους μέλους αναγνώρισης ή εκτέλεσης, του οποίου η πρόδηλη παράβαση μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή της ρήτηρας της δημόσιας τάξης⁷⁰.

⁶⁵ Υπενθυμίζεται ότι, μετά την έκδοση της απόφασης *Krombach* (σκέψη 37), προκειμένου να τηρηθεί η απαγόρευση της επί της ουσίας αναθεώρησης της απόφασης που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος, η προσβολή της δημόσιας τάξης του κράτους εκτέλεσης που του παρέχει τη δυνατότητα να αρνηθεί την αναγνώριση ή την εκτέλεση της απόφασης πρέπει να συνιστά «κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου θεωρουμένου ως ουσιώδους στην έννομη τάξη του κράτους αναγνωρίσεως ή δικαιώματος αναγνωριζόμενου ως θεμελιώδους στην εν λόγω έννομη τάξη». Η υπογράμμιση δική μου.

⁶⁶ Είναι αληθές ότι, στην απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2014, *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψη 56), το Δικαστήριο έκρινε ότι κάνοντας λόγο για «δημόσια τάξη» αποσκοπεί στην προστασία εννόμων συμφερόντων τα οποία αποτυπώνονται σε κανόνα δικαίου. Ωστόσο, η διατύπωση αυτή, κάπως περιοριστική, αφορούσε το συγκεκριμένο πλαίσιο της εν λόγω υπόθεσης. Εν πάση περιπτώσει, με την κρίση αυτή, το Δικαστήριο ήθελε να εστιάσει κυρίως στο γεγονός ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης μπορεί να τύχει επίκλησης μόνο προς προστασία εννόμων συμφερόντων.

⁶⁷ Βλ. απόφαση *Meroni* (σκέψη 46).

⁶⁸ Βλ. απόφαση *Diageo Brands* (σκέψη 68).

⁶⁹ Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση *Diageo Brands* (C-681/13, EU:C:2015:137, σημείο 39).

⁷⁰ Πρβλ. απόφαση *Diageo Brands* (σκέψη 50). Βλ., επίσης, αποφάσεις *Meroni* (σκέψη 46) και *Charles Taylor Adjusting* (σκέψη 36).

101. Όπως επιβεβαιώνεται από το άρθρο 2 ΣΕΕ, υπάρχει ένας κοινός πυρήνας αξιών οι οποίες είναι κοινώς αποδεκτές, γίνονται σεβαστές και προστατεύονται από τα κράτη μέλη και καθορίζουν την ίδια την ταυτότητα της Ένωσης ως κοινής έννομης τάξης⁷¹. Στο πλαίσιο αυτό, είναι δύσκολο να βρεθεί πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αξιών που είναι κοινώς αποδεκτές από τα κράτη μέλη, από τις αξίες που αποτυπώνονται στον Χάρτη.

102. Από την άποψη του κράτους μέλους εκτέλεσης, υπάρχει μόνο μία δημόσια τάξη. Πράγματι, ένας τέτοιος κοινός πυρήνας αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της έννομης τάξης κάθε κράτους μέλους. Επιπλέον, όπως επισήμανα⁷², οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης είναι οι ίδιες όταν η εφαρμογή εξετάζεται λόγω παραβίασης, από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης, του εθνικού δικαίου και του δικαίου της Ένωσης. Εντούτοις, κατά τη γνώμη μου, η επιμονή του Δικαστηρίου ότι οι προϋποθέσεις ταυτίζονται οφείλεται στη βούληση να μην προκριθεί το δίκαιο της Ένωσης έναντι του εθνικού δικαίου. Η προσέγγιση αυτή αντιστοιχεί εξάλλου στην ουσιώδη αρχή της έννομης τάξης της Ένωσης, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, σύμφωνα με την οποία η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών που είναι συμφυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή. Περαιτέρω, όπως προκύπτει από τη συναφή νομολογία που παρέθεσα, το γεγονός ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας της δημόσιας τάξης είναι οι ίδιες όταν πρόκειται για το εθνικό δίκαιο και το δίκαιο της Ένωσης δεν συνεπάγεται ότι το ίδιο ισχύει όσον αφορά τους αντίστοιχους ρόλους του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης και του Δικαστηρίου στις προδικαστικές υποθέσεις.

103. Τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα των εκτιμήσεων αυτών. Ειδικότερα, εναπόκειται στο Δικαστήριο να ερμηνεύσει το δίκαιο της Ένωσης, πρώτον, προκειμένου να εξακριβώσει αν το άρθρο 11 του Χάρτη αποτελεί έκφραση θεμελιώδους αρχής της έννομης τάξης της Ένωσης (τίτλος Γ) και, δεύτερον, προκειμένου να διευκρινίσει, υπό το πρίσμα της υπό κρίση προδικαστικής παραπομπής, τα κριτήρια εκτίμησης βάσει των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί αν η εκτέλεση καταδικαστικής απόφασης όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη θα οδηγούσε σε πρόδηλη προσβολή της αρχής αυτής (τίτλος Δ).

Γ. Επί του άρθρου 11 του Χάρτη

1. Η ελευθερία του Τύπου υπό το πρίσμα του άρθρου 11 του Χάρτη

104. Με τα προδικαστικά ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στο άρθρο 11 του Χάρτη. Ωστόσο, η διάταξη αυτή περιλαμβάνει δύο παραγράφους: η πρώτη αφορά, γενικώς, την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, ενώ η δεύτερη αφορά, ειδικότερα, την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

105. Όπως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο, όσον αφορά τους οργανισμούς μέσων μαζικής ενημέρωσης, η επέμβαση στην ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης λαμβάνει την ιδιαίτερη μορφή επέμβασης στην ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η οποία προστατεύεται ειδικώς από το άρθρο 11, παράγραφος 2, του Χάρτη⁷³. Στο πλαίσιο αυτό, από τις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη προκύπτει ότι η διάταξη «διευκρινίζει τις συνέπειες της παραγράφου 1

⁷¹ Πρβλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2022, Ουγγαρία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-156/21, EU:C:2022:97, σκέψη 127).

⁷² Βλ. σημείο 77 των παρουσών προτάσεων.

⁷³ Βλ. απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, σκέψη 83).

όσον αφορά την ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης»⁷⁴. Εξ αυτού συνάγω ότι, όταν η επέμβαση στην άσκηση της ελευθερίας έκφρασης αφορά τη δραστηριότητα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, εφαρμόζεται το άρθρο 11, παράγραφος 2, και όχι το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Χάρτη.

106. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, εθνικό δικαστήριο εφάρμοσε τη ρήτρα της δημόσιας τάξης με την αιτιολογία ότι η εκτέλεση των ισπανικών αποφάσεων θα προσέκρουε στην ελευθερία του Τύπου. Επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν ειδικότερα το άρθρο 11, παράγραφος 2, του Χάρτη.

107. Το ζήτημα που τίθεται τώρα είναι αν, στην έννομη τάξη της Ένωσης, η ελευθερία του Τύπου την οποία κατοχυρώνει η διάταξη αυτή συνιστά θεμελιώδη αρχή της οποίας η παραβίαση μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης.

2. Η ελευθερία του Τύπου ως θεμελιώδης αρχή της έννομης τάξης της Ένωσης

108. Από τη νομολογία μπορεί να συναχθεί ότι το γεγονός ότι η ελευθερία του Τύπου την οποία κατοχυρώνει ο Χάρτης έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι συνιστά θεμελιώδη αρχή της έννομης τάξης της Ένωσης⁷⁵.

109. Τούτου λεχθέντος, αφενός, η ελευθερία του Τύπου, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 11, παράγραφος 2, του Χάρτη, προστατεύει τον ουσιώδη ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης στο πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας και του κράτους δικαίου, ο οποίος συνίσταται στη διάδοση πληροφοριών και ιδεών επί θεμάτων γενικού ενδιαφέροντος και στον οποίο προστίθεται το δικαίωμα του κοινού να τις λαμβάνει, χωρίς άλλους περιορισμούς πέραν των απολύτως αναγκαίων⁷⁶.

110. Αφετέρου, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα θεμελιώδη δικαιώματα, «όπως κατοχυρώνονται από την [ΕΣΔΑ]», αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης. Από την άποψη αυτή, τίθεται το ερώτημα αν υπάρχει στην ΕΣΔΑ αντίστοιχο άρθρο με το άρθρο 11, παράγραφος 2, του Χάρτη. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, όχι μόνον η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης θα συνιστούσε γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, αλλά η νομολογία του ΕΔΔΑ θα παρείχε χρήσιμα διδάγματα για την ερμηνεία της εν λόγω διάταξης του Χάρτη.

111. Συναφώς, επισημαίνεται ότι, σε αντίθεση προς το άρθρο 11 του Χάρτη, το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ δεν παραπέμπει ούτε στην ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης ούτε στην πολυφωνία τους. Εντούτοις, αφενός, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του ΕΔΔΑ, δεν αμφισβητείται ότι η τελευταία διάταξη αφορά επίσης την ελευθερία του Τύπου, ακόμη και τη δημοσιογραφική ελευθερία⁷⁷. Αφετέρου, το Δικαστήριο επισημαίνει στη νομολογία του ότι η ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 11, παράγραφοι 1 και 2, του Χάρτη και στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια σε καθεμία από τις δύο αυτές πράξεις⁷⁸.

⁷⁴ ΕΕ 2007, C 303, σ. 17.

⁷⁵ Βλ. νομολογία που απορρέει από τις αποφάσεις Renault και Eco Swiss που μνημονεύονται στα σημεία 77 έως 80 και 91 έως 94 των παρούσων προτάσεων.

⁷⁶ Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Spiegel Online (C-516/17, EU:C:2019:625, σκέψη 72).

⁷⁷ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 23ης Σεπτεμβρίου 2009, Jersild κατά Δανίας (CE:ECHR:1994:0923JUD001589089, § 31).

⁷⁸ Πρβλ. απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, σκέψη 82).

112. Βεβαίως, οι επεξηγήσεις σχετικά με το άρθρο 11 του Χάρτη ορίζουν ότι η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού «[σ]τηρίζεται ιδίως στην νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την τηλεόραση, ιδίως στην [απόφαση *Collectieve Antennevoorziening Gouda*⁷⁹] και στο πρωτόκολλο για το σύστημα δημόσιας ραδιοτηλεόρασης στα κράτη μέλη». Εντούτοις, οι αναφορές αυτές φαίνεται να λαμβάνουν μάλλον υπόψη την πολυφωνία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η οποία, μολονότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελευθερία τους, δεν μοιάζει να αφορά άμεσα την υπόθεση της κύριας δίκης. Εν πάση περιπτώσει, η πολυφωνία των μέσων μαζικής ενημέρωσης προστατεύεται επίσης βάσει του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ⁸⁰.

113. Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβανομένης υπόψη της σημασίας της ελευθερίας του Τύπου στο πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας και του κράτους δικαίου, καθώς και του γεγονότος ότι η ελευθερία αυτή αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, θεωρώ αδιαμφισβήτητο ότι η εν λόγω ελευθερία αποτελεί ουσιώδη αρχή της έννομης τάξης της Ένωσης, της οποίας η πρόδηλη προσβολή μπορεί να συνιστά λόγο άρνησης κήρυξης της εκτελεστότητας.

Δ. Επί των κριτηρίων εκτίμησης της πρόδηλης προσβολής της ελευθερίας του Τύπου

1. Ο ρόλος του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης

α) Προκαταρκτική παρατήρηση

114. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι η άσκηση της ελευθερίας έκφρασης μπορεί να υπαχθεί στους περιορισμούς που προβλέπονται από τον νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα, σε μια δημοκρατική κοινωνία, μεταξύ άλλων, «[για] την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων». Το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει ότι, όταν εξετάζεται η αναγκαιότητα επέμβασης στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας με σκοπό την «προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων», μπορεί να χρειαστεί να εξακριβωθεί αν οι εθνικές αρχές εξασφάλισαν δίκαιη εξισορρόπηση κατά την προστασία δύο αξιών που κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση και οι οποίες ενδέχεται να συγκρούονται μεταξύ τους σε ορισμένες υποθέσεις⁸¹.

115. Όσον αφορά την αναζήτηση μιας τέτοιας εξισορρόπησης, παρατηρείται ότι οι ισπανικές αποφάσεις των οποίων αμφισβητείται η εκτέλεση αποσκοπούν στην προστασία τόσο της φήμης του ποδοσφαιρικού συλλόγου όσο και του μέλους της ιατρικής του ομάδας.

116. Η υπόληψη του μέλους της ιατρικής ομάδας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, στο οποίο αντιστοιχεί το άρθρο 7 του Χάρτη. Τα κριτήρια που είναι κρίσιμα κατά τη στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης και του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής είναι, μεταξύ άλλων, η συμβολή σε συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος, το πόσο γνωστό είναι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο και ποιο είναι το θέμα της μετάδοσης, η προηγούμενη συμπεριφορά του, η μέθοδος συλλογής της πληροφορίας και η ακρίβειά της, το περιεχόμενο, η μορφή και οι συνέπειες της δημοσίευσης, καθώς και η αυστηρότητα της επιβληθείσας κύρωσης⁸².

⁷⁹ Βλ. απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, *Collectieve Antennevoorziening Gouda* (C-288/89, EU:C:1991:323).

⁸⁰ Βλ., ενδεικτικά, απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Ιουνίου 2012, *Centro Europa 7 S.r.l. και Di Stefano κατά Ιταλίας* (CE:ECHR:2012:0607JUD003843309, § 129).

⁸¹ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Φεβρουαρίου 2012, *Axel Springer AG κατά Γερμανίας* (CE:ECHR:2012:0207JUD003995408, § 78 έως 81).

⁸² Βλ., προσφάτως, απόφαση του ΕΔΔΑ της 5ης Δεκεμβρίου 2017, *Frisk και Jensen κατά Δανίας* (CE:ECHR:2017:1205JUD001965712, § 53).

117. Όσον αφορά τη φήμη του ποδοσφαιρικού συλλόγου, το ΕΔΔΑ άφησε ανοικτό το ζήτημα αν η φήμη νομικού προσώπου εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ⁸³. Εντούτοις, δεν αμφισβητείται ότι η φήμη νομικού προσώπου εμπίπτει στην έννοια της «υπόληψης ή δικαιωμάτων τρίτων», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ, παρά το ότι η προστασία της φήμης νομικού προσώπου δεν έχει την ίδια βαρύτητα με την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων ενός ατόμου⁸⁴.

118. Επομένως, αφενός, η αναζήτηση δίκαιης εξισορρόπησης μεταξύ όλων των αντικρουόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων πρέπει να γίνεται χωριστά για τον ποδοσφαιρικό σύλλογο και για το μέλος της ιατρικής του ομάδας. Το γεγονός αυτό φαίνεται να αντικατοπτρίζεται στις ισπανικές καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούν δύο διαφορετικά ποσά για τους δύο αναιρεσείοντες της κύριας δίκης. Αφετέρου, το ΕΔΔΑ αξιολογεί την αναλογικότητα των επεμβάσεων βάσει των ίδιων κριτηρίων, τόσο ως προς νομικό πρόσωπο όσο και ως προς ένα άτομο⁸⁵.

119. Κατ' αρχάς, θα ήταν ελκυστικό ίσως να σταθμίσουμε τα διακυβεύόμενα δικαιώματα σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά και, επί της βάσης αυτής, να διαπιστώσουμε αν η εκτέλεση των επίμαχων στην κύρια δίκη ισπανικών αποφάσεων θα οδηγούσε σε πρόδηλη προσβολή της ελευθερίας του Τύπου. Εντούτοις, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη το πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης πριν προβούμε στην περαιτέρω ανάλυση των κριτηρίων αυτών.

β) Η απαγόρευση της επί της ουσίας αναθεώρησης υπό το πρίσμα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης

120. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν αφορά το πώς θα σταθμιστεί, για πρώτη φορά και βάσει αποδεικτικών στοιχείων που διαθέτει το δικαστήριο ενώπιον του οποίου ασκήθηκε αγωγή αποζημίωσης, η ελευθερία του Τύπου και η φήμη τρίτων. Τα δικαστήρια του κράτους μέλους προέλευσης έχουν ήδη επιδιώξει να βρουν μια τέτοια εξισορρόπηση. Επιπλέον, όπως διευκρινίστηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης προσπάθησαν να υποβάλουν το αποτέλεσμα μιας τέτοιας αναζήτησης εξισορρόπησης στον έλεγχο του Tribunal Constitucional (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Ισπανία) και του ΕΔΔΑ, τα οποία δεν έκριναν τις προσφυγές παραδεκτές.

121. Εν προκειμένω, η προδικαστική παραπομπή προέρχεται από δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο ζητείται η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος. Η παραγνώριση του γεγονότος αυτού θα ισοδυναμούσε με παραβίαση του συστήματος αναγνώρισης και εκτέλεσης του κανονισμού Βρυξέλλες I, το οποίο στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, καθώς και στους αντίστοιχους ρόλους των δικαστηρίων του κράτους μέλους προέλευσης και του κράτους μέλους εκτέλεσης.

122. Πράγματι, ο ρόλος του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης οριοθετείται από τον περιορισμό που προβλέπεται στο άρθρο 45, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I, κατά το οποίο «[α]ποκλείεται η επί της ουσίας αναθεώρηση της [εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος] αποφάσεως». Βεβαίως, η ρήτρα της δημόσιας τάξης παρέχει στο δικαστήριο τη δυνατότητα να

⁸³ Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 2ας Σεπτεμβρίου 2014, Firma EDV für Sie, EFS Elektronische Datenverarbeitung Dienstleistungs GmbH κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2014:0902DEC003278308, § 23).

⁸⁴ Βλ., προσφάτως, απόφαση του ΕΔΔΑ της 11ης Ιανουαρίου 2022, Freitas Rangel κατά Πορτογαλίας (CE:ECHR:2022:0111JUD007887313, § 53).

⁸⁵ Βλ., προσφάτως, απόφαση του ΕΔΔΑ της 5ης Δεκεμβρίου 2017, Frisk και Jensen κατά Δανίας (CE:ECHR:2017:1205JUD001965712, § 55).

αρνηθεί την κήρυξη της εκτελεστότητας απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος. Εντούτοις, η ρήτρα αυτή και η απορρέουσα από αυτήν εξαίρεση έχουν πολύ στενό περιεχόμενο που καθορίζεται από τον ρόλο του εν λόγω δικαστηρίου.

123. Συναφώς, η εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης δεν στηρίζεται σε μια αρνητική εκτίμηση της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης ή της απόφασης που αυτό εξέδωσε. Αντιθέτως, απορρέει από τη διαπίστωση ότι οι συνέπειες της εκτέλεσης της απόφασης αυτής στο κράτος μέλος εκτέλεσης αντιβαίνουν προδήλως σε θεμελιώδη αρχή της δημόσιας τάξης του.

124. Για τον λόγο αυτόν, το άρθρο 45, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I απαγορεύει στον δικαστή του κράτους μέλους εκτέλεσης να ελέγξει την ακρίβεια των νομικών ή πραγματικών εκτιμήσεων του δικαστηρίου του κράτους προέλευσης⁸⁶. Ούτε το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να συμπληρώσει τις εκτιμήσεις αυτές με προϋπάρχοντα στοιχεία τα οποία δεν ελήφθησαν υπόψη από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης⁸⁷.

125. Στο πνεύμα αυτό, το Δικαστήριο έκρινε σε απόφαση που αφορούσε τον κανονισμό (ΕΚ) 2201/2003⁸⁸ ότι το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης δεν μπορεί να παρεμβαίνει στον προσδιορισμό του τελικού ποσού που πρέπει να καταβληθεί ως χρηματική ποινή επιβληθείσα από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης⁸⁹. Πράγματι, τέτοιος προσδιορισμός συνεπάγεται την εκτίμηση των λόγων που οδήγησαν στις παραλείψεις του οφειλέτη και μόνον το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης, ως αρμόδιο να αποφανθεί επί της ουσίας, μπορεί να προβεί σε εκτιμήσεις τέτοιας φύσης.

126. Κατά μείζονα λόγο και όσον αφορά τον κανονισμό Βρυξέλλες I, το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις νομικές ή πραγματικές εκτιμήσεις στις οποίες προέβη το δικαστήριο του κράτους προέλευσης προκειμένου να υπολογίσει εκ νέου το ποσό που πρέπει να καταβληθεί βάσει της καταδικαστικής απόφασης που εξέδωσε. Δεν μπορεί, επίσης, να επαναλάβει την άσκηση της στάθμισης των διακυβευόμενων δικαιωμάτων, διότι το αποτέλεσμα της στάθμισης αυτής είναι εκείνο που καθορίζει την έκβαση της διαδικασίας.

127. Όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση *Gambazzi*⁹⁰, οι εξακριβώσεις στις οποίες προβαίνει το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορούν να αποσκοπούν μόνο στη διαπίστωση *πρόδηλης και δυσανάλογης* προσβολής του επίμαχου δικαιώματος, χωρίς να συνεπάγονται κανένα έλεγχο των εκτιμήσεων στις οποίες προέβη το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης επί της ουσίας.

128. Στο πλαίσιο αυτό, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ⁹¹, λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών ρόλων του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης και του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης στο πλαίσιο του συστήματος αναγνώρισης και εκτέλεσης που καθιερώνει ο κανονισμός Βρυξέλλες I και το οποίο στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, αρκεί το

⁸⁶ Βλ. σημείο 45 των παρουσών προτάσεων.

⁸⁷ Βλ. απόφαση *Meroni* (σκέψεις 52 και 53).

⁸⁸ Κανονισμός του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1).

⁸⁹ Βλ. απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, *Bohez* (C-4/14, EU:C:2015:563, σκέψη 59).

⁹⁰ Απόφαση της 2ας Απριλίου 2009 (C-394/07, EU:C:2009:219, σκέψη 46). Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση, η εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης είχε εξεταστεί για τον λόγο ότι η εκτέλεση προσέβαλλε θεμελιώδες δικονομικό δικαίωμα, προκειμένου να τηρηθεί η απαγόρευση της επί της ουσίας αναθεώρησης.

⁹¹ Βλ. σημείο 70 των παρουσών προτάσεων.

δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης να εφαρμόσει τη ρήτρα της δημόσιας τάξης για να θεραπεύσει τις *πρόδηλες ανεπάρκειες* της προστασίας των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ.

129. Υπό τις συνθήκες αυτές και όσον αφορά την παραβίαση ουσιαστικής αρχής από καταδικαστική απόφαση εκδοθείσα κατόπιν αγωγής αποζημίωσης, οι εξακριβώσεις στις οποίες προβαίνει το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης πρέπει να αφορούν προεχόντως τις *πρόδηλες και δυσανάλογες* επιπτώσεις στην ελευθερία του Τύπου από την κύρωση που επιβλήθηκε με την απόφαση της οποίας ζητείται η εκτέλεση. Πράγματι, κατά την εκτέλεση αλλοδαπής απόφασης, οι κυρώσεις είναι αυτές που πλήττουν περισσότερο την έννομη τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης. Αυτή είναι, εξάλλου, η προσέγγιση που προέκρινε το αιτούν δικαστήριο με τα προδικαστικά του ερωτήματα, τα οποία επικεντρώνονται στη χρηματική διάσταση των ισπανικών αποφάσεων.

130. Ωστόσο, δεν πρέπει να λησμονείται ότι το άρθρο 11 δεν είναι η μόνη διάταξη του Χάρτη που τυγχάνει εφαρμογής.

γ) Η στάθμιση των επίμαχων θεμελιωδών δικαιωμάτων

131. Εν προκειμένω, αφενός, από την άποψη των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης, η κήρυξη της εκτελεστότητας είναι ικανή να συνιστά επέμβαση στην άσκηση της ελευθερίας του Τύπου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη. Αφετέρου, από την άποψη των αναιρεσιδόντων της κύριας δίκης, η άρνηση εκτέλεσης των επίμαχων ισπανικών αποφάσεων θα ισοδυναμούσε με περιορισμό του δικαιώματός τους στην εκτέλεση των αποφάσεων αυτών, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη⁹².

132. Ωστόσο, ούτε η ελευθερία έκφρασης ούτε το δικαίωμα εκτέλεσης δικαστικής απόφασης που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος είναι απόλυτα.

133. Όταν αμφισβητούνται πλείονα θεμελιώδη δικαιώματα, πρέπει να γίνει στάθμισή τους υπό το πρίσμα των απαιτήσεων του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη⁹³.

134. Εν προκειμένω, από τους αναιρεσιβλήτους της κύριας δίκης δεν τίθεται το ζήτημα της ύπαρξης νομικής βάσης για τον περιορισμό της άσκησης της ελευθερίας έκφρασης. Πράγματι, οι επίμαχες στην κύρια δίκη καταδικαστικές αποφάσεις εκδόθηκαν δυνάμει του ισπανικού δικαίου και υπό το κράτος του κανονισμού Βρυξέλλες Ι και πρέπει, κατ' αρχήν, να εκτελεστούν στη Γαλλία. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον περιορισμό του δικαιώματος των αναιρεσιδόντων της κύριας δίκης, ο οποίος απορρέει από τη ρήτρα της δημόσιας τάξης και προβλέπεται στον κανονισμό αυτόν⁹⁴.

135. Σε μια τέτοια περίπτωση, η αξιολόγηση της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας πρέπει να πραγματοποιείται με τον αναγκαίο συμβιβασμό των επιταγών που συνδέονται με την προστασία των διαφόρων αυτών δικαιωμάτων και με δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ τους⁹⁵.

⁹² Βλ. σημεία 56 έως 59 των παρουσών προτάσεων.

⁹³ Πρβλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Deutsche Umwelthilfe (C-752/18, EU:C:2019:1114, σκέψη 45).

⁹⁴ Βλ. σημείο 59 των παρουσών προτάσεων.

⁹⁵ Πρβλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Deutsche Umwelthilfe (C-752/18, EU:C:2019:1114, σκέψη 50).

136. Η αναζήτηση μιας τέτοιας εξισορρόπησης εντάσσεται στον μηχανισμό προστασίας της ελευθερίας έκφρασης που προβλέπει η ΕΣΔΑ. Επομένως, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι, προκειμένου να προβεί σε μια τέτοια στάθμιση μεταξύ της ελευθερίας έκφρασης και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων ή ελευθεριών, το Δικαστήριο παραπέμπει στα κριτήρια εκτίμησης που χρησιμοποιεί το ΕΔΔΑ⁹⁶.

137. Εξ όσων γνωρίζω, το ΕΔΔΑ δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί των αρχών που εφαρμόζονται σε υποθέσεις στις οποίες το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, πρέπει να σταθμίζεται με το δικαίωμα στην εκτέλεση δικαστικής απόφασης που εκδόθηκε στην αλλοδαπή, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της Σύμβασης. Ως εκ τούτου, εναπόκειται στο Δικαστήριο να καθιερώσει τέτοιες αρχές όσον αφορά το άρθρο 11, παράγραφος 2, και το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη υπό το πρίσμα της υπό κρίση προδικαστικής παραπομπής.

2. Επί της αντισταθμιστικής αποζημίωσης

138. Το ζήτημα που τίθεται με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο, αφορά το αν το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να διαπιστώσει την ύπαρξη πρόδηλης προσβολής της ελευθερίας του Τύπου εξαιτίας του δυσανάλογου χαρακτήρα της καταδικαστικής απόφασης καθόσον αυτή αφορά την επιδικασθείσα αποζημίωση για την ικανοποίηση ηθικής βλάβης. Πριν εξετάσω το ζήτημα αυτό, φρονώ ότι είναι χρήσιμες ορισμένες πρόσθετες διευκρινίσεις όσον αφορά το περιεχόμενό του.

α) Εισαγωγικές παρατηρήσεις

139. Πρώτον, το ζήτημα που τίθεται με το δεύτερο ερώτημα, όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο, φαίνεται να ανάγεται στον λόγο αναιρέσεως με τον οποίο οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι έλεγχος αναλογικότητας της αποζημίωσης μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον αν αυτή έχει τιμωρητικό και όχι αντισταθμιστικό χαρακτήρα. Επιπλέον, οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης και η Ισπανική Κυβέρνηση παρατηρούν ότι η επίμαχη αποζημίωση στην κύρια δίκη δεν χαρακτηρίστηκε ως «τιμωρητική» από το ισπανικό δικαστήριο, αλλά αποσκοπούσε στην ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που υπέστησαν. Από τη διατύπωση του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την ίδια παραδοχή.

140. Δεύτερον, παρατηρώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως αφορά μία από τις κρίσεις του *cour d'appel de Paris* (εφετείου Παρισιού), σύμφωνα με την οποία οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης δεν επικαλέστηκαν περιουσιακή ζημία και είναι δύσκολο να αποτιμηθεί η ηθική βλάβη. Συναφώς, θα ήθελα να επισημάνω ότι, ναι μεν δεν είναι δυνατό να υπολογισθεί με τον ίδιο τρόπο η ηθική βλάβη και η περιουσιακή ζημία, πλην όμως αυτό δεν σημαίνει ότι η καταδικαστική απόφαση που συνδέεται με ηθική βλάβη δεν είναι αντισταθμιστική⁹⁷.

141. Τρίτον, το ζήτημα που τίθεται στο δεύτερο ερώτημα, όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο, φαίνεται να στηρίζεται στην παραδοχή ότι ο χαρακτηρισμός της αποζημίωσης μπορεί να γίνει τόσο από το δικαστήριο του κράτους μέλους προέλευσης όσο και από το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης («αν η αποζημίωση χαρακτηρίζεται, είτε από το

⁹⁶ Βλ., ενδεικτικά, απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, *Funke Medien NRW* (C-469/17, EU:C:2019:623, σκέψεις 72 έως 74).

⁹⁷ Βλ., ενδεικτικά, απόφαση της 17ης Μαρτίου 2016, *Liffers* (C-99/15, EU:C:2016:173, σκέψη 26).

δικαστήριο [του κράτους μέλους] που εξέδωσε την αρχική απόφαση είτε από τον δικάζοντα δικαστή [του κράτους μέλους εκτέλεσης], ως τιμωρητική»). Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων που εκτέθηκαν στα σημεία 124 έως 126 των παρουσών προτάσεων, η απαγόρευση της επί της ουσίας αναθεώρησης εμποδίζει το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης να προβεί σε έναν τέτοιο χαρακτηρισμό της αποζημίωσης. Πράγματι, το δικαστήριο αυτό δεν μπορεί να υποκαταστήσει με τον δικό του χαρακτηρισμό αυτόν του δικαστή του κράτους μέλους προέλευσης. Ομοίως, δεν μπορεί να εξετάσει τις νομικές και πραγματικές εκτιμήσεις για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το ποσό της επιδικασθείσας αποζημίωσης δεν αντιστοιχεί στην προκληθείσα ζημία και ότι επομένως σημαντικό μέρος του ποσού αυτού δεν έχει αντισταθμιστικό αλλά τιμωρητικό χαρακτήρα.

β) Εκτίμηση

142. Όσον αφορά τώρα την επί της ουσίας εξέταση του ζητήματος που τίθεται με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, θα αρχίσω με την ανάλυση του επιχειρήματος που ανέπτυξαν οι μετέχοντες στη διαδικασία κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση σχετικά με τις τρέχουσες τάσεις στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Εν συνεχεία, θα εξετάσω εις βάθος τη συναφή νομολογία του Δικαστηρίου και του ΕΔΔΑ.

1) Οι τρέχουσες τάσεις στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο

143. Στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο έχουν γίνει πολλές απόπειρες –ενίοτε με επιτυχία, ενίοτε χωρίς⁹⁸ – για τη θέσπιση ρήτρας της δημόσιας τάξης που να αφορά ειδικώς τη χορήγηση ή επιβολή τιμωρητικής αποζημίωσης. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται ότι η εφαρμογή της δημόσιας τάξης αποκλείεται όταν η καταδικαστική απόφαση δεν αφορά αντισταθμιστική αποζημίωση.

144. Συναφώς, ορισμένοι μετέχοντες στη διαδικασία αναφέρθηκαν, με τις γραπτές παρατηρήσεις τους και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, στη Σύμβαση για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις⁹⁹ (στο εξής: Σύμβαση του 2019), στην οποία η Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος. Ειδικότερα, οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία υποστηρίζουν ότι, μολονότι η Σύμβαση αυτή προβλέπει απαγόρευση της επί της ουσίας αναθεώρησης, το άρθρο 10, παράγραφος 1, ορίζει ότι «[η] αναγνώριση ή η εκτέλεση δικαστικής απόφασης επιτρέπεται να απορριφθεί εφόσον, και στον βαθμό που, με τη δικαστική απόφαση επιδικάζεται αποζημίωση, συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης που επιβάλλεται για λόγους παραδειγματισμού ή τιμωρίας, με την οποία δεν αποζημιώνεται ο διάδικος για πραγματική ζημία ή βλάβη την οποία έχει υποστεί».

145. Η συνάφεια της Σύμβασης του 2019 με την υπό κρίση υπόθεση συζητήθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

⁹⁸ Η πρόταση για άλλη θεμελιώδη πράξη του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου της Ένωσης, ήτοι τον κανονισμό (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη II») (ΕΕ 2007, L 199, σ. 40), προέβλεπε, στο άρθρο 23, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, ότι «[αυτός ο] κανονισμός δεν επηρεάζει την εφαρμογή των διατάξεων [του δικαίου της Ένωσης] οι οποίες [...] αντιτάσσονται στην εφαρμογή διάταξης ή διατάξεων του δικαίου του δικάζοντος δικαστή ή του δικαίου που προσδιορίζεται δυνάμει [του ιδίου αυτού] κανονισμού». Εξάλλου, η πρόταση κανονισμού προέβλεπε, στο άρθρο 24, ότι «[ε]ίναι αντίθετη προς την κοινωτική δημόσια τάξη η εφαρμογή διάταξης του εφαρμοστέου δυνάμει του [εν λόγω] κανονισμού δικαίου η οποία θα οδηγούσε στη χορήγηση μη αντισταθμιστικών αποζημιώσεων, όπως οι αποζημιώσεις παραδειγματικού ή τιμωρητικού χαρακτήρα» (η υπογράμμιση δική μου). Η δεύτερη διάταξη θεωρείται ότι συγκεκριμενοποιεί, υπό τη μορφή ειδικού κανόνα, την εξαίρεση τέτοιας δημόσιας τάξης, την οποία προβλέπει το άρθρο 23, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση. Η πρόταση θέσπισης αυτών των δύο διατάξεων δεν υιοθετήθηκε.

⁹⁹ Σύμβαση που εγκρίθηκε κατά τη διάσκεψη της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο στις 2 Ιουλίου 2019.

146. Πράγματι, αφενός, αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του 2019 η «δυσφήμιση» και η «ιδιωτικότητα»¹⁰⁰ διότι, όπως διευκρινίζει η επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης, αποτελούν ευαίσθητα θέματα για πολλά κράτη που άπτονται της ελευθερίας έκφρασης και μπορούν να έχουν, για τον λόγο αυτόν, συνταγματικές συνέπειες¹⁰¹.

147. Αφετέρου, όμως, το 2019, το Institut de Droit International δημοσίευσε το ψήφισμά του σχετικά με τις προσβολές των δικαιωμάτων της προσωπικότητας λόγω χρήσης του διαδικτύου και, σύμφωνα με το άρθρο 9 αυτής, το άρθρο 10 της Σύμβασης του 2019 θα έπρεπε να έχει εφαρμογή και στην περίπτωση μιας τέτοιας προσβολής¹⁰². Βεβαίως, το εν λόγω ψήφισμα δεν έχει δεσμευτική ισχύ. Ωστόσο, εκπονήθηκε υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου, του οποίου η εξουσία για τον προσδιορισμό των τρεχουσών τάσεων στο ιδιωτικό και δημόσιο διεθνές δίκαιο δεν μπορεί να αγνοηθεί¹⁰³. Το εν λόγω ψήφισμα αποδεικνύει, επομένως, ότι η συνάφεια των λύσεων που προέκρινε η συνδιάσκεψη της Χάγης βαίνει πέραν του πλαισίου της Σύμβασης του 2019.

148. Τούτου δοθέντος, παρά το γράμμα του άρθρου 10 της Σύμβασης του 2019, η διάκριση μεταξύ της αντισταθμιστικής και της τιμωρητικής αποζημίωσης δεν είναι αποφασιστικής σημασίας στο πλαίσιο της Σύμβασης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την επεξηγηματική έκθεση της εν λόγω Σύμβασης, η άρνηση εκτέλεσης βάσει της διάταξης αυτής μπορεί να χωρήσει μόνον αν προκύπτει προδήλως από την απόφαση ότι η καταδίκη φαίνεται να βαίνει πέραν της πραγματικής προκληθείσας ζημίας ή βλάβης. Στο πλαίσιο αυτό, εκτός από την τιμωρητική αποζημίωση, «σε εξαιρετικές περιπτώσεις, αποζημίωση που χαρακτηρίζεται ως αντισταθμιστική από το δικαστήριο προέλευσης θα μπορούσε επίσης να εμπίπτει στην εν λόγω διάταξη»¹⁰⁴. Επομένως, κατά τη θεωρία, υπό το καθεστώς της Σύμβασης, είναι επιτρεπτή η άρνηση εκτέλεσης αλλοδαπής απόφασης κατά το μέρος που αφορά τιμωρητική αποζημίωση ή κατ' άλλον τρόπο υπερβολική αποζημίωση¹⁰⁵.

149. Εξ αυτού συνάγω ότι, σύμφωνα με τις τρέχουσες τάσεις στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις, είναι δυνατή η εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης ακόμη και όταν η καταδικαστική απόφαση αφορά αντισταθμιστική αποζημίωση. Ελλείψει σαφούς ένδειξης ως προς την προσέγγιση που υιοθέτησε ο νομοθέτης της Ένωσης στον κανονισμό Βρυξέλλες I, πρέπει να στραφούμε στη συναφή νομολογία σχετικά με τον εν λόγω κανονισμό και την ελευθερία έκφρασης.

2) Η συναφής νομολογία του Δικαστηρίου

150. Από την ανάγνωση της απόφασης *flyLAL-Lithuanian Airlines*¹⁰⁶ μπορεί να συναχθεί ότι το ποσό της καταδικαστικής απόφασης για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας καθώς και οι εξ αυτής απορρέουσες οικονομικές επιπτώσεις δεν συνιστούν αφ' εαυτών λόγους άρνησης της

¹⁰⁰ Βλ., αντιστοίχως, άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία ια' και ιβ', της Σύμβασης.

¹⁰¹ Βλ. επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης της 2ας Ιουλίου 2019 για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, συνταχθείσα από τους Garcimartín, F., και Saumier, G. (διαθέσιμη στη διεύθυνση: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6797>), σ. 63).

¹⁰² «Les atteintes aux droits de la personnalité par l'utilisation d'internet: compétence, droit applicable et reconnaissance des jugements étrangers», <https://www.idi-iiil.org/app/uploads/2019/09/8-RES-FR.pdf>

¹⁰³ Βλ., ενδεικτικά, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. Capotorti στην υπόθεση *Bier* (21/76, EU:C:1976:147, σημείο 6) και, επί της αρχής της *perpetuatio fori*, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Pitruzzella στην υπόθεση *Gemeinde Bodman-Ludwigshafen* (C-256/21, EU:C:2022:366, σημείο 72).

¹⁰⁴ Βλ. επεξηγηματική έκθεση της Σύμβασης του 2019 (σ. 137).

¹⁰⁵ Βλ. Symeonides, S.C., *Cross-Border Infringement of Personality Rights via the Internet. A Resolution of the Institute of International Law*, Brill Nijhoff, Λέιντεν-Βοστώνη, 2021, σ. 143 και 144.

¹⁰⁶ Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2014 (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψεις 56 και 58).

κήρυξης της εκτελεστότητας. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης δεν αποσκοπεί στην προστασία αμιγώς οικονομικών συμφερόντων, οπότε η απλή επίκληση σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων δεν είναι δυνατό να στοιχειοθετήσει προσβολή της δημόσιας τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης.

151. Εντούτοις, στην απόφαση αυτή, αφενός, το Δικαστήριο φρόντισε επίσης να τονίσει ότι οι αποφάσεις των οποίων η εκτέλεση αμφισβητείτο αποτελούσαν προσωρινά και ασφαλιστικά μέτρα, τα οποία δεν συνίσταντο στην καταβολή ενός ποσού, αλλά μόνο στη συντηρητική κατάσχεση των περιουσιακών στοιχείων των εναγομένων της κύριας δίκης¹⁰⁷. Αφετέρου, από την απόφαση δεν προκύπτει ότι οι σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις που γίνονται αισθητές στο κράτος μέλος εκτέλεσης, οι οποίες δεν συνίστανται σε απλή επίκληση οικονομικών συμφερόντων, δεν μπορούν να αποτελέσουν λόγο άρνησης της κήρυξης της εκτελεστότητας.

152. Ως εκ τούτου, αντιλαμβάνομαι την απόφαση *flyLAL-Lithuanian Airlines*¹⁰⁸ υπό την έννοια ότι, όταν καταδικαστική απόφαση αφορά αποζημίωση, είναι δυνατή η εφαρμογή της δημόσιας τάξης σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνον όταν προβάλλονται άλλα επιχειρήματα σχετικά με τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης για να μην εκτελεστεί η καταδικαστική απόφαση.

3) Η συναφής νομολογία του ΕΔΔΑ

153. Στη νομολογία του σχετικά με την ελευθερία έκφρασης, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι η φύση και η αυστηρότητα των επιβαλλόμενων ποινών αποτελούν στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση της αναλογικότητας μιας προσβολής του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ¹⁰⁹. Από την ανάγνωση της νομολογίας αυτής μπορεί να συναχθεί ότι η καταδικαστική απόφαση έχει μεγαλύτερη σημασία από την επιβληθείσα ποινή, η οποία έχει χαρακτήρα ήσσονος σημασίας.

154. Εντούτοις, πρώτον, επισημαίνεται ότι η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει δύο διακριτές πτυχές, ήτοι αυτή που αφορά ποινικές κυρώσεις και αυτή που αφορά καταδίκης για δυσφήμιση που συνιστά αστικό αδίκημα. Πράγματι, οι εθνικές αρχές πρέπει να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση κατά τη χρήση της ποινικής οδού και να αποδίδουν μεγάλη προσοχή στην αυστηρότητα των ποινικών κυρώσεων¹¹⁰.

155. Δεύτερον, βεβαίως, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ στην περίπτωση αστικής καταδίκης που αφορούσε «συμβολική αποζημίωση ενός φράγκου». Εντούτοις, η εκτίμηση ότι η καταδίκη έχει μεγαλύτερη σημασία από τον ήσσονος σημασίας χαρακτήρα της επιβληθείσας ποινής δεν συνιστά το σημείο αφετηρίας της συλλογιστικής, αλλά επιχείρημα που προβλήθηκε τελικώς, προκειμένου να υπογραμμιστεί ότι ο αμελητέος

¹⁰⁷ Πρβλ. απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2014, *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψη 57).

¹⁰⁸ Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2014 (C-302/13, EU:C:2014:2319, σκέψεις 56 και 58).

¹⁰⁹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 17ης Δεκεμβρίου 2004, *Cumprăna και Mazăre* κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2004:1217JUD003334896, § 111).

¹¹⁰ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 23ης Απριλίου 2015, *Morice* κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2015:0423JUD002936910, § 176).

χαρακτήρας μιας τέτοιας καταδίκης δεν αρκεί, αυτός καθεαυτόν, για να δικαιολογηθεί η επέμβαση στο δικαίωμα έκφρασης του προσφεύγοντος¹¹¹, χωρίς κατ' ανάγκην να έχει πράγματι αποτρεπτικό αποτέλεσμα στην άσκηση της ελευθερίας έκφρασης¹¹².

156. Τρίτον, κατά μείζονα λόγο, το ΕΔΔΑ εκτιμά ότι πρέπει κατ' αρχήν να διατηρηθεί η δυνατότητα των προσώπων που ζημιώνονται από συκοφαντικές αιτιάσεις να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης δυνάμενη να αποτελέσει αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα κατά των προσβολών του δικαιώματος της προσωπικότητας¹¹³. Κατά το ΕΔΔΑ, υπό ειδικές περιστάσεις, ένα εξαιρετικό και ιδιαίτερος υψηλό ποσό αποζημίωσης για δυσφήμιση μπορεί να εγείρει προβληματισμό σε σχέση με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ¹¹⁴. Ειδικότερα, προκειμένου να διασφαλιστεί δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ των διακυβευόμενων δικαιωμάτων, το ποσό της αποζημίωσης που επιδικάζεται για δυσφήμιση πρέπει να τελεί σε «εύλογη σχέση αναλογικότητας» με την προσβολή της φήμης¹¹⁵. Συναφώς, όπως παρατηρούν ορισμένοι συγγραφείς, η ΕΣΔΑ δεν απαγορεύει όλες τις μορφές χρηματικών ή υπεραντισταθμιστικών καταδικαστικών αποφάσεων. Αντιθέτως, απαγορεύει εκείνες που είναι δυσανάλογες υπό την ειδική έννοια του όρου, την οποία προκρίνει η νομολογία του ΕΔΔΑ¹¹⁶, ήτοι εκείνες οι οποίες, λόγω των διαφορετικών χαρακτηριστικών τους σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης, οδηγούν σε περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης ο οποίος δεν είναι αναγκαίος στο πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας.

157. Επομένως, αφενός, η νομολογία του ΕΔΔΑ δεν περιέχει καμία ένδειξη ως προς το ότι ο τιμωρητικός χαρακτήρας της αποζημίωσης αποτελεί προϋπόθεση για να διαπιστωθεί ενδεχόμενη προσβολή των ελευθεριών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Αφετέρου, θέτει ορισμένα κριτήρια προκειμένου να αξιολογηθεί ο δυσανάλογος χαρακτήρας μιας αντισταθμιστικής κύρωσης, βάσει των οποίων μπορεί να αποδειχθεί ότι η κύρωση αυτή οδηγεί σε περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης, ο οποίος δεν είναι αναγκαίος στο πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας. Θα αναλύσω κατωτέρω τα εν λόγω κριτήρια αξιολόγησης.

158. Εν πάση περιπτώσει και όσον αφορά το ζήτημα που τίθεται με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη τόσο των τρεχουσών τάσεων στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο όσο και της συναφούς νομολογίας, εκτιμώ ότι, όταν καταδικαστική απόφαση αφορά αντισταθμιστική αποζημίωση, είναι δυνατή η εφαρμογή της δημόσιας τάξης σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνον σε σχέση με άλλα επιχειρήματα σχετικά με τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης.

¹¹¹ Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 11ης Απριλίου 2006, *Brasilier κατά Γαλλίας* (CE:ECHR:2006:0411JUD007134301, § 43). Βλ., επίσης, Baumbach, T., «Chilling Effect as a European Court of Human Rights' Concept in Media Law Cases», *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2018, τόμος 6(1), σ. 102.

¹¹² Πρβλ. όσον αφορά «σχετικούς ήπια» καταδικαστική απόφαση, απόφαση του ΕΔΔΑ της 24ης Μαΐου 2022, *Pretorian κατά Ρουμανίας* (CE:ECHR:2022:0524JUD004501416, § 81).

¹¹³ Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 5ης Μαΐου 2022, *Mesić κατά Κροατίας* (CE:ECHR:2022:0505JUD001936218, § 111 έως 113), και απόφαση της 16ης Ιουνίου 2015, *Delfi AS κατά Εσθονίας* (CE:ECHR:2015:0616JUD006456909, § 110).

¹¹⁴ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Νοεμβρίου 2013, *Błaja News Sp. z o.o. κατά Πολωνίας* (CE:ECHR:2013:1126JUD005954510, § 71).

¹¹⁵ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 29ης Μαΐου 2017, *Tavares de Almeida Fernandes και Almeida Fernandes κατά Πορτογαλίας* (CE:ECHR:2017:0117JUD003156613, § 77).

¹¹⁶ Πρβλ. Wurmnest, W., «Towards a European Concept of Public Policy Regarding Punitive Damages», *Punitive damages and private international law: state of the art and future developments*, Bariatti, S., Fumagalli, L., Crespi Reghizzi, Z., Wolters Kluwer – CEDAM, Μιλάνο, 2019, σ. 259.

3. Επί του αποτρεπτικού αποτελέσματος

159. Το ζήτημα που τίθεται με το τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο, το έκτο και το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, εξεταζόμενα από κοινού και όπως διατυπώθηκαν από το αιτούν δικαστήριο, αφορά δύο πτυχές.

160. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, αφενός, αν το αποτρεπτικό αποτέλεσμα καταδικαστικής απόφασης αφορώσας αποζημίωση που επιδικάσθηκε για ικανοποίηση ηθικής βλάβης αρκεί, αυτό καθεαυτό, για να δικαιολογήσει την εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης, κατά την έννοια του άρθρου 34, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα του άρθρου 11 του Χάρτη, και, αφετέρου, ποια είναι τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να εξακριβωθεί η ύπαρξη τέτοιου αποτρεπτικού αποτελέσματος.

α) Το αποτρεπτικό αποτέλεσμα ως λόγος άρνησης κήρυξης εκτελεστότητας

1) Η έννοια του αποτρεπτικού αποτελέσματος

161. Προκαταρκτικώς, παρατηρώ ότι, μολονότι το αιτούν δικαστήριο κάνει αναφορά στην έννοια του αποτρεπτικού αποτελέσματος, δεν παρέχει τον ορισμό της έννοιας αυτής.

162. Συναφώς, αφενός, η αναφορά αυτή φαίνεται να προέρχεται από τις αποφάσεις που εξέδωσε το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιού), το οποίο έκρινε, με διατύπωση που υπενθυμίζει τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ότι οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης καταδικαστικές αποφάσεις έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα για τη συμμετοχή των αναιρεσιβλήτων της κύριας δίκης στη δημόσια συζήτηση ζητημάτων που ενδιαφέρουν την κοινότητα, ούτως ώστε να παρεμποδίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην άσκηση του καθήκοντός τους πληροφόρησης και ελέγχου. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει, στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, τη νομολογία του ΕΔΔΑ επισημαίνοντας ότι «το αποτρεπτικό αποτέλεσμα καταδίκης σε καταβολή αποζημίωσης συνιστά παράμετρο εκτίμησης της αναλογικότητας [...] μέτρου επανόρθωσης συκοφαντικών αιτιάσεων».

163. Στη νομολογία του σχετικά με την ελευθερία έκφρασης, το ΕΔΔΑ παραπέμπει αδιακρίτως στο «αποτρεπτικό αποτέλεσμα» και στο «chilling effect»¹¹⁷.

164. Ορισμένοι συγγραφείς έχουν παρατηρήσει ότι, μολονότι το ΕΔΔΑ δεν έχει ακόμη παράσχει ουσιαστικό ορισμό της έννοιας του αποτρεπτικού αποτελέσματος, εντούτοις έχει στηριχθεί στην έννοια αυτή για να δικαιολογήσει μια αυστηρή εξέταση των εθνικών μέτρων τα οποία θεωρεί ως τα πλέον πρόσφορα να παραγάγουν αρνητικές επιπτώσεις που δεν περιορίζονται στις ατομικές περιπτώσεις στις οποίες εφαρμόζονται, με αποτέλεσμα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα να αποθαρρύνονται να ασκήσουν τα δικαιώματά τους φοβούμενα ότι θα τους επιβληθούν τέτοια μέτρα¹¹⁸.

¹¹⁷ Βλ., ενδεικτικά, απόφαση του ΕΔΔΑ της 14ης Φεβρουαρίου 2023, *Halet κατά Λουξεμβούργου* (CE:ECHR:2023:0214JUD002188418, § 205), και απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Μαΐου 2023, *Sanchez κατά Γαλλίας* (CE:ECHR:2023:0515JUD004558115, § 205). Σε ορισμένες αποφάσεις, το ΕΔΔΑ χρησιμοποιεί τον όρο «“chilling”, dissuasive effect», βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 27ης Ιουνίου 2017, *Ghiulfer Predescu κατά Ρουμανίας* (CE:ECHR:2017:0627JUD002975109, § 61), και απόφαση του ΕΔΔΑ της 8ης Ιανουαρίου 2019, *Prunea κατά Ρουμανίας* (CE:ECHR:2019:0108JUD004788111, § 38), ο οποίος μεταφράζεται απλώς στη γαλλική γλώσσα ως «un effet dissuasif» [«αποτρεπτικό αποτέλεσμα»]. Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 5ης Μαΐου 2022, *Mesić κατά Κροατίας* (CE:ECHR:2022:0505JUD001936218, § 113).

¹¹⁸ Pech, L., *The concept of chilling effect*, Open Society European Policy Institute, 2021 (σ. 6).

165. Στο πλαίσιο αυτό, η θεωρία έχει επισημάνει ότι η έννοια του αποτρεπτικού αποτελέσματος δεν χρησιμοποιείται κατά τρόπο συνεκτικό στη νομολογία στον τομέα της ελευθερίας έκφρασης, ιδίως όσον αφορά τις επιπτώσεις επέμβασης στην ελευθερία έκφρασης οι οποίες δεν περιορίζονται στην κατάσταση του προσώπου το οποίο αφορά άμεσα η επέμβαση αυτή¹¹⁹.

166. Πράγματι, σε σειρά υποθέσεων σχετικών με τις αστικές κυρώσεις, το ΕΔΔΑ φαίνεται να χρησιμοποιεί την έννοια του αποτρεπτικού αποτελέσματος σε σχέση με τη δημοσιογραφική ελευθερία στο οικείο κράτος. Πράγματι, το ΕΔΔΑ κάνει λόγο για εθνική διαδικασία που συνεπάγεται υπέρμετρη και δυσανάλογη επιβάρυνση για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, «ικανή να έχει “chilling effect” επί της ελευθερίας του Τύπου στο έδαφος του καθού κράτους»¹²⁰, για συνολικό ποσό της καταδικαστικής απόφασης που συνιστά «σημαντικό παράγοντα όσον αφορά το δυνητικό “chilling effect” της διαδικασίας εναντίον του και άλλων δημοσιογράφων»¹²¹ ή ακόμη για «[καταδικαστική απόφαση η οποία] ενέχει αναπόφευκτα τον κίνδυνο να αποθαρρύνει τους δημοσιογράφους να συμμετέχουν στη δημόσια συζήτηση ζητημάτων που ενδιαφέρουν την κοινότητα»¹²².

2) Συνάφεια με την υπό κρίση υπόθεση

167. Φρονώ ότι ο ορισμός που δίνει το ΕΔΔΑ στα αποτρεπτικά, ήτοι μη αποδεκτά, από την άποψη της προστασίας της ελευθερίας του Τύπου, αποτελέσματα στο πλαίσιο της συζήτησης ζητήματος γενικού ενδιαφέροντος φαίνεται να είναι συναφής στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης, η οποία αφορά το ζήτημα της άρνησης της κήρυξης της εκτελεστότητας για τον λόγο ότι η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος προσβάλλει προδήλως τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης.

168. Συγκεκριμένα, πρώτον, τέτοια μη αποδεκτά αποτελέσματα κινδυνεύουν να αποτρέψουν τους δημοσιογράφους από το να συμβάλλουν στη δημόσια συζήτηση ζητημάτων που ενδιαφέρουν την κοινότητα. Η συζήτηση σχετικά με τα ζητήματα της φαρμακοδιέγερσης στο ποδόσφαιρο άπτεται του γενικού ενδιαφέροντος¹²³ και η συμβολή σε συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη στάθμιση των αντικρουόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων¹²⁴.

169. Στο πλαίσιο αυτό, δεύτερον, αφενός, όταν πρόκειται για εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης, πρέπει να επιτυγχάνεται δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ της ελευθερίας έκφρασης και του δικαιώματος εκτέλεσης απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη. Η αναζήτηση δίκαιης εξισορρόπησης δεν μπορεί,

¹¹⁹ Πρβλ. Baumbach, T. όπ.π. (σ. 112).

¹²⁰ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Μαρτίου 2007, Tønsbergs Blad AS και Haukom κατά Νορβηγίας (CE:ECHR:2007:0301JUD000051004, § 102). Η υπογράμμιση και η μετάφραση με δική μου μέριμνα.

¹²¹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Απριλίου 2011, Kasabova κατά Βουλγαρίας (CE:ECHR:2011:0419JUD002238503, § 71), και απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Απριλίου 2011, Bozhkov κατά Βουλγαρίας (CE:ECHR:2011:0419JUD000331604, § 55). Η υπογράμμιση και η μετάφραση με δική μου μέριμνα.

¹²² Απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Δεκεμβρίου 2010, Público – Comunicação Social, S.A. κ.λπ. κατά Πορτογαλίας (CE:ECHR:2010:1207JUD003932407, § 55).

¹²³ Το ΕΔΔΑ έκρινε, στην απόφασή του της 26ης Απριλίου 2007, Colaço Mestre και SIC κατά Πορτογαλίας (CE:ECHR:2007:0426JUD001118203, § 27), ότι η πολύ έντονη και ενημερωμένη συζήτηση σχετικά με ζητήματα διαφθοράς στο ποδόσφαιρο είναι προς το γενικό συμφέρον και, στο πλαίσιο αυτό, με την απόφασή του της 22ας Φεβρουαρίου 2007, Nikowitz και Verlagsgruppe News GmbH κατά Αυστρίας (CE:ECHR:2007:0222JUD000526603, § 25), ότι «η αντιμετώπιση της κοινωνίας έναντι διασημότητας των σπορ» αποτελεί ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος.

¹²⁴ Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2019:623, σκέψη 74). Βλ. επίσης, στο πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2022, Google (Διεξαγωγή περιεχομένου φερόμενου ως ανακριβούς) (C-460/20, EU:C:2022:962, σκέψη 97).

κατ' αρχήν, να έχει ως αποτέλεσμα την παραίτηση από την εκτέλεση απόφασης λόγω των επιπτώσεων που αυτή θα είχε για τον εναγόμενο. Η ουσία της καταδικαστικής απόφασης έγκειται στο γεγονός ότι οι επιπτώσεις της γίνονται αισθητές από τον εναγόμενο.

170. Αφετέρου, όπως παρατήρησα στο σημείο 152 των παρουσών προτάσεων, όταν καταδικαστική απόφαση αφορά αποζημίωση, είναι δυνατή η εφαρμογή της δημόσιας τάξης σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνον όταν προβάλλονται άλλα επιχειρήματα σχετικά με την απειλή για τη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσης. Τούτο ισχύει στην περίπτωση του επιχειρήματος με το οποίο προβάλλεται ότι η κήρυξη της εκτελεστότητας μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα για την ελευθερία του Τύπου στο οικείο κράτος μέλος. Το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που προσδιορίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο επηρεάζει τόσο τη δημοσιογραφική ελευθερία στο οικείο κράτος μέλος όσο και την ελευθερία πληροφόρησης του κοινού εν γένει. Η άρνηση της κήρυξης εκτελεστότητας σε μια τέτοια περίπτωση προστατεύει όχι μόνον τον εναγόμενο από την κύρωση που του επιβλήθηκε, αλλά και το συμφέρον της κοινωνίας του οικείου κράτους μέλους.

171. Επομένως, η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος η οποία ενδέχεται να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα επί της άσκησης της ελευθερίας του Τύπου στο κράτος μέλος εκτέλεσης συνεπάγεται πρόδηλη και δυσανάλογη προσβολή της θεμελιώδους αρχής του τελευταίου κράτους μέλους και συνιστά, επομένως, λόγο άρνησης κήρυξης της εκτελεστότητας. Πρέπει τώρα να καθοριστούν τα κριτήρια βάσει των οποίων θα προσδιορισθεί αν μια καταδικαστική απόφαση έχει τέτοιο αποτέλεσμα.

β) Κριτήρια εκτίμησης του αποτρεπτικού αποτελέσματος

1) Το αποτρεπτικό αποτέλεσμα από την οπτική του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης

172. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν οι περιστάσεις που περιγράφονται στο τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο, το έκτο και το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, όπως διατυπώθηκαν από το αιτούν δικαστήριο, μπορούν να ληφθούν υπόψη προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη πρόδηλης προσβολής της δημόσιας τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης. Συναφώς, θα μπορούσε να αντληθεί έμπνευση από τη νομολογία του ΕΔΔΑ η οποία, προκειμένου να διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, φαίνεται να αποδίδει βαρύτητα σε κάθε μία από τις περιστάσεις που μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο.

173. Εντούτοις, όπως προκύπτει από το σημείο 129 των παρουσών προτάσεων, ενώπιον του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης, το ζήτημα που τίθεται δεν είναι αν η αποζημίωση είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας, αλλά μάλλον αν η εκτέλεση απόφασης που επιδικάζει αποζημίωση μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα συνεπαγόμενο *πρόδηλη και δυσανάλογη* προσβολή της ελευθερίας του Τύπου στο κράτος μέλος λόγω της επιβληθείσας κύρωσης. Επομένως, οι εξακριβώσεις στις οποίες προβαίνει το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης αποσκοπούν μόνο στον προσδιορισμό του κινδύνου ενός τέτοιου αποτρεπτικού αποτελέσματος, χωρίς να συνεπάγονται έλεγχο των επί της ουσίας κρίσεων του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης. Συνεχίζοντας την ίδια συλλογιστική, ο ρόλος του Δικαστηρίου δεν συνίσταται στην υποκατάσταση του ρόλου του ΕΔΔΑ όσον αφορά τη διαπίστωση προσβολής της ελευθερίας του Τύπου καταλογιστέας στο τελευταίο κράτος μέλος.

174. Στο πλαίσιο αυτό, οι αναιρεσίβλητοι της κύριας δίκης υποχρεώθηκαν, πέραν της καταβολής αποζημίωσης, τόκων και εξόδων, να δημοσιεύσουν την απόφαση που εκδόθηκε στο κράτος μέλος προέλευσης. Εντούτοις, τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την καταδίκη μόνο στη χρηματική της διάσταση. Πράγματι, η εφαρμογή της ρήτρας της δημόσιας τάξης είναι δυνατή μόνο σε περίπτωση προσβολής της έννομης τάξης του κράτους μέλους εκτέλεσης βάσει των στοιχείων της απόφασης της οποίας η εκτέλεση ζητείται σε αυτό το κράτος μέλος. Αντιθέτως, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η εκτίμηση επέμβασης στην ελευθερία έκφρασης από την άποψη του αποτρεπτικού της αποτελέσματος πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη φύση των λοιπών κυρώσεων και μέτρων που επιβάλλονται στον ενδιαφερόμενο¹²⁵.

2) Τα κρίσιμα εν προκειμένω κριτήρια

175. Με το τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο, το έκτο και το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη αποτρεπτικού αποτελέσματος, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι πόροι του ενδιαφερομένου, η σοβαρότητα του αδικήματος, η έκταση της ζημίας, καθώς και η σημασία του συγκεκριμένου αποτρεπτικού αποτελέσματος υπό το πρίσμα της οικονομικής κατάστασης εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα και του έντυπου Τύπου εν γένει. Επιπλέον, διερωτάται αν η ύπαρξη αποτρεπτικού αποτελέσματος πρέπει να εκτιμηθεί με τον ίδιο τρόπο στην περίπτωση της εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα και στην περίπτωση δημοσιογράφου.

176. Όσον αφορά τη σημασία του αποτρεπτικού αποτελέσματος (τέταρτο προδικαστικό ερώτημα όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο), λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης στάθμισης των διακυβευόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων¹²⁶, μόνον ο κίνδυνος αποτρεπτικού αποτελέσματος που βαίνει πέραν της κατάστασης του άμεσα ενδιαφερομένου δικαιολογεί την άρνηση κήρυξης της εκτελεστότητας, καθόσον συνιστά πρόδηλη και δυσανάλογη προσβολή της ελευθερίας του Τύπου στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Μόνο σε μια τέτοια περίπτωση το δικαστήριο του εν λόγω κράτους μέλους πρέπει να εφαρμόσει τη ρήτρα της δημόσιας τάξης για να θεραπεύσει μια πρόδηλη ανεπάρκεια στην προστασία της ελευθερίας αυτής¹²⁷.

177. Όσον αφορά τους πόρους του ενδιαφερομένου, λαμβάνοντας υπόψη το αν είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο (πρώτο σκέλος του τρίτου ερωτήματος, καθώς και πέμπτο και έκτο ερώτημα, όπως διατυπώθηκαν από το αιτούν δικαστήριο), το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι το συνολικό ποσό που οφείλει να καταβάλει ο ενδιαφερόμενος αποτελεί σημαντικό παράγοντα όσον αφορά το ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα για το πρόσωπο αυτό και για άλλους δημοσιογράφους¹²⁸.

178. Βεβαίως, το ΕΔΔΑ φαίνεται να λαμβάνει υπόψη, ως ελαφρυντική περίπτωση, το γεγονός ότι ο εκδότης και ο δημοσιογράφος ευθύνονται, όπως εν προκειμένω, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον για την καταβολή κύρωσης¹²⁹. Ωστόσο, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα δεν αξιολογείται με τον ίδιο τρόπο όσον αφορά την εταιρία που εκδίδει εφημερίδα και τον δημοσιογράφο που συνέταξε το επίμαχο άρθρο.

¹²⁵ Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 27ης Ιουνίου 2017, Ghiulfer Predescu κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2017:0627JUD002975109, § 61).

¹²⁶ Βλ. σημεία 169 έως 171 των παρουσών προτάσεων.

¹²⁷ Βλ. σημείο 128 των παρουσών προτάσεων.

¹²⁸ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Απριλίου 2011, Kasabova κατά Βουλγαρίας (CE:ECHR:2011:0419JUD002238503, § 71), και απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Απριλίου 2011, Bozhkov κατά Bulgaria (CE:ECHR:2011:0419JUD000331604, § 55). Βλ., επίσης, απόφαση του ΕΔΔΑ της 10ης Φεβρουαρίου 2015, Cojocaru κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2015:0210JUD003210406, § 33).

¹²⁹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 29ης Αυγούστου 1997, Worm κατά Αυστρίας (CE:ECHR:1997:0829JUD002271493, § 15 και 57).

179. Πράγματι, αφενός, όσον αφορά φυσικό πρόσωπο, το ΕΔΔΑ παραπέμπει στις αποδοχές του ενδιαφερομένου ή στις τιμές αναφοράς, όπως ο κατώτατος¹³⁰ ή μέσος μισθός¹³¹ στο καθού κράτος. Επί της αρχής, το συνολικό ποσό το οποίο ο ενδιαφερόμενος οφείλει να καταβάλει πρέπει να θεωρηθεί προδήλως μη εύλογο οσάκις το πρόσωπο αυτό θα έπρεπε να προσπαθεί για χρόνια προκειμένου να το πληρώσει ολοσχερώς ή όταν το ποσό αυτό είναι πολλές δεκάδες φορές ο τυπικός κατώτατος μισθός στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Αφετέρου, όσον αφορά νομικό πρόσωπο, το ΕΔΔΑ μεριμνά ώστε το ποσό της αποζημίωσης που επιβάλλεται στις εταιρίες Τύπου να μην είναι ικανό να απειλήσει το οικονομικό τους θεμέλιο¹³² και, ως εκ τούτου, προδήλως μη εύλογο.

180. Επιπλέον, όσον αφορά τη γενική οικονομική κατάσταση του έντυπου Τύπου στο κράτος μέλος εκτέλεσης (έβδομο ερώτημα όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο), μολονότι ένα ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα επηρεάζει τους δημοσιογράφους και τις εταιρίες Τύπου στο κράτος μέλος αυτό, το δικαστήριο του εν λόγω κράτους μέλους δεν πρέπει να λάβει υπόψη την οικονομική κατάσταση του έντυπου τύπου προκειμένου να αρνηθεί την κήρυξη εκτελεστότητας δικαστικής απόφασης. Από την άποψη των δημοσιογράφων και των εταιριών Τύπου, αυτό που έχει σημασία είναι να γνωρίζουν ότι και αυτοί μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο καταδικαστικής απόφασης η οποία θα είναι προδήλως μη εύλογη σε σχέση με τις περιστάσεις της υπόθεσης.

181. Τέλος, λαμβανομένου υπόψη του ρόλου του δικαστηρίου του κράτους μέλους εκτέλεσης στο πλαίσιο του συστήματος αναγνώρισης και εκτέλεσης που καθιερώνει ο κανονισμός Βρυξέλλες I¹³³, οι εξακριβώσεις στις οποίες προβαίνει το δικαστήριο αυτό πρέπει να αφορούν κυρίως τις *πρόδηλες και δυσανάλογες* επιπτώσεις της κύρωσης που επιβλήθηκε με την απόφαση της οποίας ζητείται η εκτέλεση επί της ελευθερίας του Τύπου. Επομένως, το δικαστήριο δεν μπορεί να ελέγξει την ακρίβεια των νομικών ή πραγματικών εκτιμήσεων του δικαστηρίου του κράτους μέλους προέλευσης όσον αφορά τη σοβαρότητα του αδικήματος και την έκταση της ζημίας (δεύτερο μέρος του τρίτου ερωτήματος όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο).

182. Αντιθέτως, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το αποτέλεσμα της στάθμισης των διακυβευόμενων δικαιωμάτων δεν χαρακτηρίζεται από πρόδηλη ανεπάρκεια προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων¹³⁴, το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να λάβει υπόψη τη σοβαρότητα του αδικήματος και την έκταση της ζημίας για να προσδιορίσει αν, παρά τον *a priori* προδήλως μη εύλογο χαρακτήρα του συνολικού ποσού της καταδικαστικής απόφασης, η τελευταία είναι πρόσφορη για την αποτροπή των συνεπειών συκοφαντικών αιτιάσεων¹³⁵.

¹³⁰ Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Απριλίου 2011, Kasabova κατά Βουλγαρίας (CE:ECHR:2011:0419JUD002238503, § 71), και απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Απριλίου 2011, Bozhkov κατά Βουλγαρίας (CE:ECHR:2011:0419JUD000331604, § 55).

¹³¹ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Ιουλίου 2015, Morar κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2015:0707JUD002521706, § 70).

¹³² Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 2ας Ιουνίου 2008, Timpul Info-Magazin και Anghel κατά Μολδαβίας (§ 39), και απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Νοεμβρίου 2013, Błaja News Sp. z o.o. κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2013:1126JUD005954510, § 71).

¹³³ Βλ. σημεία 126 και 129 των παρουσών προτάσεων.

¹³⁴ Βλ. σημεία 135 και 137 των παρουσών προτάσεων.

¹³⁵ Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 5ης Μαΐου 2022, Mesić κατά Κροατίας (CE:ECHR:2022:0505JUD001936218, § 111 έως 113).

Ε. Το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας

183. Σύμφωνα με το περίφημο τεκμήριο «ισοδύναμης προστασίας», το οποίο απορρέει από τη νομολογία του ΕΔΔΑ και εφαρμόζεται στα κράτη μέλη¹³⁶, μέτρο κράτους μέλους που λαμβάνεται σε συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητά του ως μέλους της Ένωσης θεωρείται δικαιολογημένο υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, καθώς δεν αμφισβητείται ότι η Ένωση προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα με τρόπο που μπορεί να θεωρηθεί τουλάχιστον ισοδύναμος με αυτόν που προβλέπει η Σύμβαση αυτή. Βεβαίως, η δυνατότητα εφαρμογής του τεκμηρίου αυτού και οι εξ αυτού απορρέουσες συνέπειες αξιολογούνται μόνον από το ΕΔΔΑ¹³⁷. Εντούτοις, σε πνεύμα συντονισμού του Χάρτη με την ΕΣΔΑ, και προκειμένου να δοθεί εξαντλητική απάντηση στο Δικαστήριο όσον αφορά επίσης τις συνέπειες της εκδοθησομένης απόφασής του, επιθυμώ να διατυπώσω ορισμένες συμπληρωματικές παρατηρήσεις επί του εν λόγω τεκμηρίου.

184. Από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτει ότι η εφαρμογή του τεκμηρίου ισοδύναμης προστασίας υπόκειται σε δύο προϋποθέσεις: την έλλειψη διακριτικής ευχέρειας των εθνικών αρχών και την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων του προβλεπόμενου από το δίκαιο της Ένωσης εποπτικού μηχανισμού¹³⁸, συμπεριλαμβανομένης της προδικαστικής παραπομπής στο Δικαστήριο, ενώπιον του οποίου μπορούν να εγερθούν ζητήματα θεμελιωδών δικαιωμάτων. Δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει επιληφθεί αιτήσεως προδικαστικής απόφασης και εναπόκειται μόνο στο ΕΔΔΑ να εξετάσει αν πληρούνται η δεύτερη προϋπόθεση, θα επικεντρώσω την προσοχή μου στην πρώτη προϋπόθεση.

185. Συναφώς, το ζήτημα του κατά πόσο εφαρμόζεται το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας εξετάζεται από το ΕΔΔΑ, λαμβάνοντας υπόψη «την ακριβή διάταξη που εφαρμόστηκε στην κρινόμενη υπόθεση»¹³⁹ και όλες τις συνέπειες που απορρέουν από αυτήν για το οικείο κράτος μέλος, σύμφωνα με την ερμηνεία που έχει δώσει το Δικαστήριο¹⁴⁰. Τούτο συνεπάγεται ότι πρέπει να συνεκτιμηθούν όλα τα κρίσιμα στοιχεία του νομικού πλαισίου της Ένωσης από τα οποία απορρέουν οι υποχρεώσεις του οικείου κράτους μέλους έναντι της Ένωσης και των λοιπών κρατών μελών.

186. Επομένως, εν προκειμένω, τίθεται το ζήτημα αν, υπό το σύστημα του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης που επιλαμβάνεται ενδίκου μέσου προβλεπόμενου στα άρθρα 43 και 44 του κανονισμού διατηρεί τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει αν θα κάνει ή όχι χρήση της ρήτρας της δημόσιας τάξης όταν η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος προσβάλλει προδήλως θεμελιώδες δικαίωμα που κατοχυρώνεται από τον Χάρτη.

¹³⁶ Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 30ής Ιουνίου 2005, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας (CE:ECHR:2005:0630JUD004503698).

¹³⁷ Απόφαση Ανοτινš κατά Λεττονίας (§ 101 έως 104).

¹³⁸ Απόφαση Ανοτινš κατά Λεττονίας (§ 105).

¹³⁹ Πρβλ. απόφαση Ανοτινš κατά Λεττονίας (§ 106).

¹⁴⁰ Πρβλ. απόφαση της 18ης Ιουνίου 2013, Povse κατά Αυστρίας (CE:ECHR:2013:0618DEC000389011, § 79 έως 81).

187. Εξ όσων γνωρίζω, το ΕΔΔΑ δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί μιας τέτοιας περίπτωσης¹⁴¹. Μέρος της θεωρίας εκτιμά ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης προϋποθέτει την ύπαρξη διακριτικής ευχέρειας, πράγμα που αποκλείει τη χρήση του τεκμηρίου ισοδύναμης προστασίας¹⁴². Φρονώ, ωστόσο, ότι τούτο δεν ισχύει όταν η προβαλλόμενη παραβίαση αφορά θεμελιώδη αρχή της έννομης τάξης της Ένωσης.

188. Πράγματι, βεβαίως, το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I προβλέπει ότι το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης δύναται να απορρίψει την κήρυξη της εκτελεστότητας μόνον εφόσον συντρέχει ένας από τους λόγους που προσδιορίζονται στα άρθρα 34 και 35 του κανονισμού. Εντούτοις, όσον αφορά τον λόγο άρνησης κήρυξης της εκτελεστότητας, το άρθρο 45, παράγραφος 1, παραπέμπει στο άρθρο 34, σημείο 1, του κανονισμού, το οποίο ορίζει ρητώς ότι απόφαση *δεν αναγνωρίζεται* αν η αναγνώριση αντίκειται προδήλως στη δημόσια τάξη του κράτους αναγνώρισης.

189. Εξάλλου, όπως προκύπτει από το σημείο 102 των παρουσών προτάσεων, το κράτος μέλος εκτέλεσης δεν καθορίζει μονομερώς το περιεχόμενο της δημόσιας τάξης της Ένωσης. Ομοίως, ο χαρακτηρισμός της προσβολής της δημόσιας τάξης ως πρόδηλης προκύπτει από ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και, ως εκ τούτου, υπόκειται στον έλεγχο του Δικαστηρίου. Ακόμη σημαντικότερο, η τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν αποτελεί ζήτημα καλής θέλησης ή αβροφροσύνης εκ μέρους του κράτους μέλους εκτέλεσης. Αντιμέτωπο με αιτίαση, την οποία θεωρεί βάσιμη και σύμφωνα με την οποία η εκτέλεση δικαστικής απόφασης εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Βρυξέλλες I θα συνεπαγόταν πρόδηλη προσβολή της δημοσίας τάξης της Ένωσης και, ειδικότερα, ενός θεμελιώδους δικαιώματος, το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης οφείλει να αρνηθεί την κήρυξη της εκτελεστότητας της απόφασης αυτής. Επομένως, σε μια τέτοια περίπτωση, *οφείλει* να απορρίψει ή να ανακαλέσει την κήρυξη της εκτελεστότητας της απόφασης αυτής.

190. Για λόγους πληρότητας, θα προσθέσω ότι το γεγονός ότι το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης υποχρεούται να εξετάσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την κήρυξη της εκτελεστότητας δεν σημαίνει ότι ασκεί διακριτική ευχέρεια κατά την έννοια της σχετικής με την ΕΣΔΑ νομολογίας. Συγκεκριμένα, το ΕΔΔΑ εκτιμά ότι το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας εφαρμόζεται όταν το κράτος μέλος εκτέλεσης δύναται να απορρίψει την αναγνώριση και την κήρυξη της εκτελεστότητας αλλοδαπής απόφασης «εντός πολύ συγκεκριμένων ορίων και υπό ορισμένες προϋποθέσεις»¹⁴³.

ΣΤ. Τελικές παρατηρήσεις

191. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των εκτιμήσεων που εκτέθηκαν ανωτέρω, προτείνω να δοθεί στα προδικαστικά ερωτήματα η απάντηση ότι το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, σε συνδυασμό με το άρθρο 34, σημείο 1, και το άρθρο 45,

¹⁴¹ Πράγματι, το ΕΔΔΑ έκρινε, στην απόφασή του της 18ης Ιουνίου 2013, *Povse κατά Αυστρίας* (CE:ECHR:2013:0618DEC000389011, § 79 έως 83), ότι το τεκμήριο έχει εφαρμογή στο πλαίσιο της εκτέλεσης, βάσει του κανονισμού 2201/2003, απόφασης περί επιστροφής τέκνου. Υπογράμμισε ότι ο κανονισμός δεν αφήνει κανένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Όσον αφορά τον κανονισμό Βρυξέλλες I, το ΕΔΔΑ εφάρμοσε επίσης το τεκμήριο στην απόφασή του *Ανοτιņš κατά Λεττονίας* (§ 108). Εκκινεί από την παραδοχή ότι, όσον αφορά την εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος, ο κανονισμός δεν παρέχει στο κράτος μέλος εκτέλεσης καμία διακριτική ευχέρεια. Συγκεκριμένα, εξέτασε την προσφυγή χωρίς να λάβει υπόψη τη ρήτρα της δημόσιας τάξης που προβλέπει ο κανονισμός, με την αιτιολογία ότι ο προσφεύγων δεν είχε επικαλεστεί τη ρήτρα αυτή ενώπιον των εθνικών αρχών.

¹⁴² Πρβλ. Cuniberti, G., «Le fonction de l'effectuations des jugements étrangers», *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, 2019, τόμος 394, σ. 275 και 276, και Hazelhorst, M., *Free movement of civil judgments in the European Union and the right to a fair trial*, Springer, Χάγη, 2017, σ. 212.

¹⁴³ Πρβλ. απόφαση *Ανοτιņš κατά Λεττονίας* (§ 106).

παράγραφος 2, του κανονισμού, καθώς και με το άρθρο 11 του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι το κράτος μέλος στο οποίο ζητείται η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος, η οποία αφορά καταδικαστική απόφαση εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα και δημοσιογράφου για προσβολή της φήμης αθλητικού συλλόγου και μέλους της ιατρικής του ομάδας από πληροφορία την οποία δημοσίευσε η εφημερίδα αυτή, οφείλει να απορρίψει ή να ανακαλέσει την κήρυξη της εκτελεστότητας της απόφασης εφόσον η εκτέλεσή της θα οδηγούσε σε πρόδηλη προσβολή της ελευθερίας έκφρασης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη¹⁴⁴. Τέτοια προσβολή υφίσταται όταν η εκτέλεση της απόφασης ενδέχεται να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα όσον αφορά τη συμμετοχή στη συζήτηση επί ζητήματος γενικού ενδιαφέροντος τόσο των προσώπων τα οποία αφορά η καταδικαστική απόφαση όσο και άλλων εταιριών Τύπου και δημοσιογράφων στο κράτος μέλος εκτέλεσης¹⁴⁵. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα εκδηλώνεται όταν το συνολικό ποσό του οποίου ζητείται η καταβολή είναι προδήλως μη εύλογο σε σχέση με τη φύση και την οικονομική κατάσταση του ενδιαφερομένου. Στην περίπτωση δημοσιογράφου, το ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα υφίσταται, ιδίως, όταν το ποσό αυτό είναι πολλές δεκάδες φορές ο τυπικός κατώτατος μισθός στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Στην περίπτωση εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα, το ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα πρέπει να νοείται ως πρόδηλη διακινδύνευση της οικονομικής ισορροπίας της εφημερίδας¹⁴⁶. Το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να λάβει υπόψη τη σοβαρότητα του αδικήματος και την έκταση της ζημίας για να προσδιορίσει αν, παρά τον *a priori* προδήλως μη εύλογο χαρακτήρα του συνολικού ποσού της καταδικαστικής απόφασης, η τελευταία είναι πρόσφορη για την αποτροπή των συνεπειών συκοφαντικών αιτιάσεων¹⁴⁷.

192. Για λόγους πληρότητας, θα προσθέσω ότι, αντιμέτωπο με αιτίαση στο πλαίσιο της οποίας υποστηρίζεται ότι η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος με την οποία καταδικάζεται εταιρία που εκδίδει εφημερίδα και δημοσιογράφος συντάκτης του καταγγελλόμενου άρθρου στην καταβολή, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον, ενός σημαντικού ποσού για την ικανοποίηση της ίδιας ηθικής βλάβης προσκρούει στην ελευθερία του Τύπου στο κράτος μέλος εκτέλεσης, το δικαστήριο του τελευταίου μπορεί να αρνηθεί την κήρυξη της εκτελεστότητας όσον αφορά την καταδικαστική απόφαση ενός εκ των προσώπων αυτών. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 48 του κανονισμού Βρυξέλλες I, αν η αλλοδαπή απόφαση έκρινε επί πολλών αξιώσεων που έχουν σωρευθεί στην ίδια αγωγή και η εκτελεστότητα δεν μπορεί να κηρυχθεί για όλες, το δικαστήριο ή η αρμόδια αρχή κηρύσσει την εκτελεστότητα για μία ή περισσότερες από αυτές.

VI. Πρόταση

193. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των εκτιμήσεων που εκτέθηκαν ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία) ως εξής:

Το άρθρο 45, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, σε συνδυασμό με το άρθρο 34, σημείο 1, και το άρθρο 45, παράγραφος 2, του κανονισμού, καθώς και το άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

¹⁴⁴ Βλ. σημεία 113 και 189 των παρουσών προτάσεων.

¹⁴⁵ Βλ. σημείο 171 των παρουσών προτάσεων.

¹⁴⁶ Βλ. σημεία 177 έως 179 των παρουσών προτάσεων.

¹⁴⁷ Βλ. σημείο 182 των παρουσών προτάσεων.

έχουν την έννοια ότι:

κράτος μέλος στο οποίο ζητείται η εκτέλεση απόφασης εκδοθείσας σε άλλο κράτος μέλος, η οποία αφορά καταδικαστική απόφαση εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα και δημοσιογράφου για προσβολή της φήμης αθλητικού συλλόγου και μέλους της ιατρικής του ομάδας από πληροφορία την οποία δημοσίευσε η εφημερίδα αυτή, οφείλει να απορρίψει ή να ανακαλέσει την κήρυξη της εκτελεστότητας της απόφασης εφόσον η εκτέλεσή της θα οδηγούσε σε πρόδηλη προσβολή της ελευθερίας έκφρασης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Τέτοια προσβολή υφίσταται όταν η εκτέλεση της απόφασης έχει ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα όσον αφορά τη συμμετοχή στη συζήτηση επί ζητήματος γενικού ενδιαφέροντος τόσο των προσώπων τα οποία αφορά η καταδικαστική απόφαση όσο και άλλων εταιριών Τύπου και δημοσιογράφων στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα εκδηλώνεται όταν το συνολικό ποσό του οποίου ζητείται η καταβολή είναι προδήλως μη εύλογο σε σχέση με τη φύση και την οικονομική κατάσταση του ενδιαφερομένου. Στην περίπτωση δημοσιογράφου, το ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα υφίσταται, ιδίως, όταν το ποσό αυτό είναι πολλές δεκάδες φορές ο τυπικός κατώτατος μισθός στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Στην περίπτωση εταιρίας που εκδίδει εφημερίδα, το ενδεχόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα πρέπει να νοείται ως πρόδηλη διακινδύνευση της οικονομικής ισορροπίας της εφημερίδας. Το δικαστήριο του κράτους μέλους εκτέλεσης μπορεί να λάβει υπόψη τη σοβαρότητα του αδικήματος και την έκταση της ζημίας για να προσδιορίσει αν, παρά τον *a priori* προδήλως μη εύλογο χαρακτήρα του συνολικού ποσού της καταδικαστικής απόφασης, η τελευταία είναι πρόσφορη για την αποτροπή των συνεπειών συκοφαντικών αιτιάσεων.